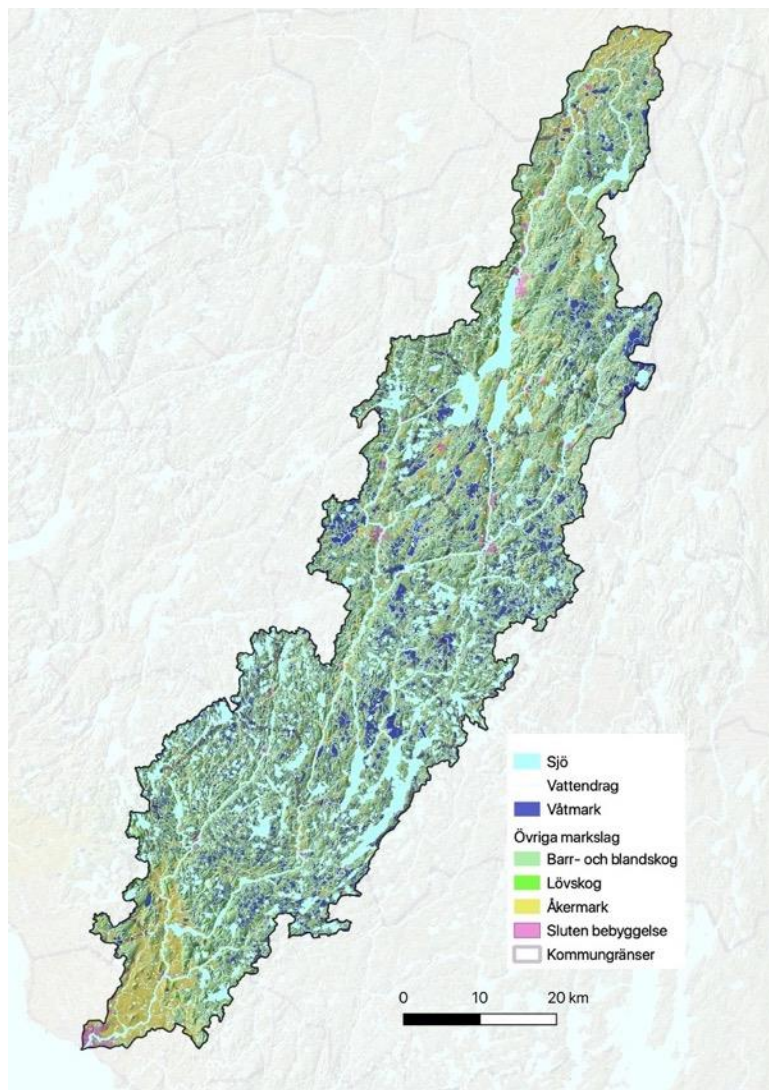

MUSA

- metodutveckling för
avrinningsområdesbaserad samverkan
i Ätrons avrinningsområde 2021-2023

Version 2023-10-09

Ätrons vattenråd

Ulricehamns, Tranemo, Svenljunga och Falkenbergs kommun
Länstyrelserna i Halland och Västra Götaland
Vattenmyndigheten Västerhavet

Sammanfattning

Ätråns vattenråd beviljades LOVA-bidrag under 2021-2024 för *Metodutveckling för avrinningsområdesbaserad samverkan (MUSA)* inom Ätråns avrinningsområde. En fråga i detta arbete har varit: *Vad behövs för effektivare arbete kring vattenfrågor i avrinningsområdet? Vilka behov och problem finns? Vilka arbetsätt, förhållningssätt, forum, funktioner eller kunskaper behövs för att möta dessa behov?* Ett mål för MUSA-processen har varit att beskriva en modell för bättre samverkan och deltagande kring vatten i avrinningsområdet.

Vattenrådet har bjudit in politiker och tjänstepersoner från kommuner, länsstyrelser, vattenrådets medlemmar samt markägare för samtal om frågorna. Processen har varit öppen och utvecklats efterhand för att finna vilka frågor och behov kring vatten som är viktiga i varje kommun, men även vilka frågor som är gemensamma. Ett av de viktigaste behoven som lyftes i början av processen var just bättre samverkan.

Vattenfrågorna berör många olika verksamhetsområden, planer och program. Samverkansforum för vattenrelaterade frågor (vattengrupper) i kommunernas och i länsstyrelsernas organisationer har under processen pekats ut som viktiga för ett effektivare arbete med bättre helhetssyn. För avrinningsområdet har vattenrådet lyfts fram som ett viktigt samverkansforum för samarbete, nätverksbyggande, kunskapsutbyte, koppling till lokala grupper och utveckling av helhetsperspektiv. Det kan också vara ett stöd för både kommunernas och länsstyrelsernas arbete med att genomföra Åtgärd 1 i det nya åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheten.

I korthet består modellen av samverkansforum (Fig. 6) där man kan mötas på tvären. Här behövs förhållningssätt som skapar öppenhet och förutsättningar för en kreativ, hållbar arbetsprocess och ett lärande (Fig. 4). Samverkansforumet behöver finnas i sammanhang och nätverk med lokala till övergripande nivåer där det också behöver finnas andra samverkansforum (Fig. 7). Ett mål bör vara att långsiktigt underlätta och stödja lokala processer och på så sätt utveckla hållbara och miljöförbättrande aktiviteter och åtgärder.

Modellen för avrinningsområdesbaserad samverkan är dels *processen* i sig själv som utvecklas och är unik för varje sammanhang, dels de viktiga *samverkansforum, nätverk, planer* och *aktiviteter* som lyfts fram under processens gång (Fig. 1). Arbetsprocessen tydliggör även *roller* för olika aktörer och vad som behöver *prioriteras*.

Aktiviteter som uppstått under processen och genomförts redan under projektperioden är exempelvis att vattenrådet har haft träffar med politiska församlingar och tjänstemannagrupper, vattendagar för markägare, politiker och tjänstepersoner, nätverksträffar för kommunala tjänstepersoner samt sammanställning av vattenrådets karteringar till kommunerna. En plan för avrinningsområdet som tas fram i samverkan har också lyfts fram som ett viktigt verktyg. Även åtgärdssamordnares och processledares roll har lyfts fram som viktiga. Någon behöver tid och möjlighet att arbeta med att samordna och stödja samverkan samt bidra med långsiktighet och sammanhang i arbetet.

Innehåll

[Inledning](#)

[Bakgrund](#)

[Frågeställning och mål](#)

[Deltagare](#)

[Metod och resultat](#)

[Kontakt med kommuner](#)

[Start med vattendag vid Simmesjön den 13 maj](#)

[Start av tvärbetsgrupp och gruppens arbetssätt](#)

[Tvärbetsgruppens process och resultat](#)

[A. Startfrågor](#)

[Vad är behoven?](#)

[Vad vill vi uppnå? Vad är visionen?](#)

[Vad fungerar bra och vad är problem?](#)

[B. Planering](#)

[Konkretisering](#)

[Utpekade viktiga samverkansforum och verktyg för samverkan](#)

[1. Samverkansforum inom kommuner - Kommunala vattengrupper](#)

[2. Samverkansforum mellan kommuner, länsstyrelser och andra inom avrinningsområdet](#)

[3. Nätverk för tjänstepersoner inom avrinningsområdet](#)

[4. Vattenrådet](#)

[5. Lokala grupper](#)

[6. Plan för avrinningsområdet](#)

[7. Åtgärdsprogrammet för vatten och VISS](#)

[Allmänt om samverkansforum](#)

[Samverkansforum på olika nivåer](#)

[Arbetssätt och förhållningssätt](#)

[Behov av processledare och samordnare](#)

[C. Genomförande](#)

[Vad kan vi börja med och vad pågår redan?](#)

[D. Utvärdering](#)

[Några reflektioner efter möten](#)

[Uppföljning av vattendagen och avstämning av MUSA-processen](#)

[Tankar om fortsatt process](#)

[Referenser](#)

[Bilaga 1. Tabell över processen i MUSA för Ätran](#)

[Bilaga 2. Tabell för konkretisering resultat](#)

[Bilaga 3. Anteckningar från presentationer om kommunala vattengrupper](#)

[Bilaga 4. Anteckningar från uppföljningsmöte av vattendagen i maj](#)

Inledning

Under 2021 till 2023 har Ätrons vattenråd tillsammans med fyra kommuner, två länsstyrelser och vattenmyndigheten i Västerhavet arbetat med att undersöka behovet av samverkan kring vattenfrågor i Ätrons avrinningsområde. Vattenrådet beviljades LOVA-medel under 2021-2021 och initierade och samordnade projektet. Rapporten beskriver arbetet och det förslag till modell för avrinningsområdesbaserad samverkan som blivit ett resultat av detta. Rapporten riktar sig främst till kommuner, länsstyrelser och vattenråd men även till lokala vattengrupper som är intresserade av frågorna.

Förutsättningar och behov ser olika ut i olika kommuner. Vi har tillsammans sammanställt behov, erfarenheter och arbetssätt som finns inom de olika kommunerna. Utifrån detta har vi tagit fram konkreta idéer till aktiviteter och forum som kan förbättra samarbete och samverkan. Detta kan i sin tur ge förutsättningar för bättre helhetsyn som ger bättre prioriteringar, möjlighet att göra rätt saker, finna olika roller och därmed effektivare arbete kring vattenfrågor på olika nivåer.

Det har funnits ett stort engagemang i de grupper som träffats kring frågorna. Många tankar och idéer har kommit fram och delats i grupperna. Det har gett inspiration till aktiviteter, samverkan och nätverk som startat redan under processens gång.

Arbetet har varit en lärandeprocess där vi tillsammans reflekterat kring de frågor som kommit upp. Detta har resulterat i ett antal aktiviteter och utvecklingen av en modell för ökad samverkan. Det är dock viktigt att betona att modellen kan utvecklas vidare i en pågående process. Processen är därför en del av själva resultatet och därför viktig att beskriva tillsammans med de övriga resultaten.

Ytterligare ett parallellt MUSA-projekt har pågått under samma period. Detta har genomförts av länsstyrelsen i Västra Götaland och Vattenmyndigheten Västerhavet. Projektet har fokuserat på hur man kan samverka mer internt inom länsstyrelsen när det gäller övergödningsfrågor i länet. De två MUSA-projekten har haft ett utbyte med varandra. Länsstyrelsens MUSA-projekt beskrivs i en separat rapport.

Bakgrund

Arbetet med vattenfrågor är alltmer viktigt i samhället. Rent vatten i lagom mängd är livsavgörande för människor och ekosystem, samtidigt som vi alltmer insett att vattenresursen är ändlig och hotad genom klimatförändringar, föroreningar och minskad biologisk mångfald. Rent vatten och friska vattenekosystem kan både ses som en förutsättning för hållbar utveckling och ett kvitto på en ren och frisk miljö i allmänhet. Vattnet är en fråga som angår alla och ingår i de komplexa frågor vi står inför. Det kräver samverkan mellan olika verksamheter på tvären både inom och mellan organisationer och människor.

I EU:s ramdirektiv för vatten understryker man att arbetet med att nå god ekologisk status i vattnen behöver ske avrinningsområdesvis, vilket kräver samarbete över administrativa gränser. Det krävs också ett lokalt deltagande och samverkan med lokalsamhällen, markägare, föreningar och företag. I det senaste åtgärdsprogrammet för vatten 2022-2027 från Vattenmyndigheten tydliggörs detta genom åtgärd 1 riktade till kommuner och länsstyrelser. Här står att kommuner och länsstyrelser ska genomföra en förvaltnings- och sektorsövergripande planering med fokus på yt- och grundvatten. Planeringen ska bedrivas i samverkan med de som berörs i ett avrinningsområdesperspektiv. Det behövs också en plan för hur samverkan ska ske inom avrinningsområdet.

Ätrans vattenråd har mellan 2016 och 2021 deltagit med pilotprojekt i interregprojektet [Water Co-Governance](#). Syftet var att undersöka hur det engagemang samt vilja till deltagande och samverkan som finns lokalt kan skapa aktiviteter och åtgärder. Dessutom var syftet att se hur vattenrådet kan fungera som plattform för denna samverkan. Resultatet visade att det ofta finns ett stort lokalt engagemang, visioner och mycket kunskaper kring den egna närmiljön, bäcken, sjön, samhället och bygden samt en vilja att kunna bidra på olika sätt för att förbättra miljön. Vi såg också hur man genom olika arbetsmetoder och förhållningssätt underlättar samarbete och att få saker gjorda, som i sin tur inspirerar till mer engagemang. Vattenrådet kan också bidra med att skapa mötesplatser samt stödja lokala vattengrupper och på så sätt fungera som katalysator för samarbete och åtgärder. Arbetssätt för lokal samverkan har som ett resultat av projektet föreslagits och beskrivits i rapporter och olika [verktyg](#).

Det som Water Co-Governance-projektet inte fokuserat på är samverkan med och inom de kommunala verksamheterna och länsstyrelserna i avrinningsområdet. Kommunerna är med sina verksamheter och sin planering mycket viktiga aktörer. För att arbetet ska fungera bra på det lokala planet där olika åtgärder görs är det dessutom viktigt att samverkan sker på olika nivåer och mellan de olika nivåerna i samhället. En viktig frågeställning inom MUSA-projektet är hur kommuner, länsstyrelsen i alla sina roller inklusive som vattenmyndighet samt vattenråd skulle kunna samverka bättre med varandra och vilka roller de har. Detta kan leda till effektivare arbete med bättre prioriteringar utifrån en helhetssyn där olika kunskaper och det lokala engagemanget kommer till uttryck.

Frågeställning och mål

MUSA inom Ätrans avrinningsområde har försökt besvara frågan:

Vad behövs för effektivare arbete kring vattenfrågor i avrinningsområdet? Det vill säga, vad behöver vi göra och prioritera i olika sammanhang för att vi på ett långsiktigt hållbart sätt når en god ekologisk status i våra vatten?

En viktig utgångspunkt för att svara på frågan har varit de behov, frågor eller problem som finns i respektive kommun samt även regionalt och lokalt.

Ytterligare frågeställningar är:

Vilka möjligheter finns det att lösa dessa behov och problem? Vilka arbetssätt, förhållningssätt, forum, funktioner eller kunskaper behövs för detta?

Projektets mål har varit:

Att beskriva en modell för att förbättra samverkan kring vatten i avrinningsområdet, och vad som konkret behövs för detta på olika nivåer inom Ätrans avrinningsområde.

Om detta uppnås kan det bli ett stöd i kommunernas arbete för att genomföra det nya åtgärdsprogrammet för vatten samt för arbete med hållbar utveckling i allmänhet. Modellen kan också inspirera, användas och utvecklas vidare av andra vattenråd och kommuner.

Deltagare

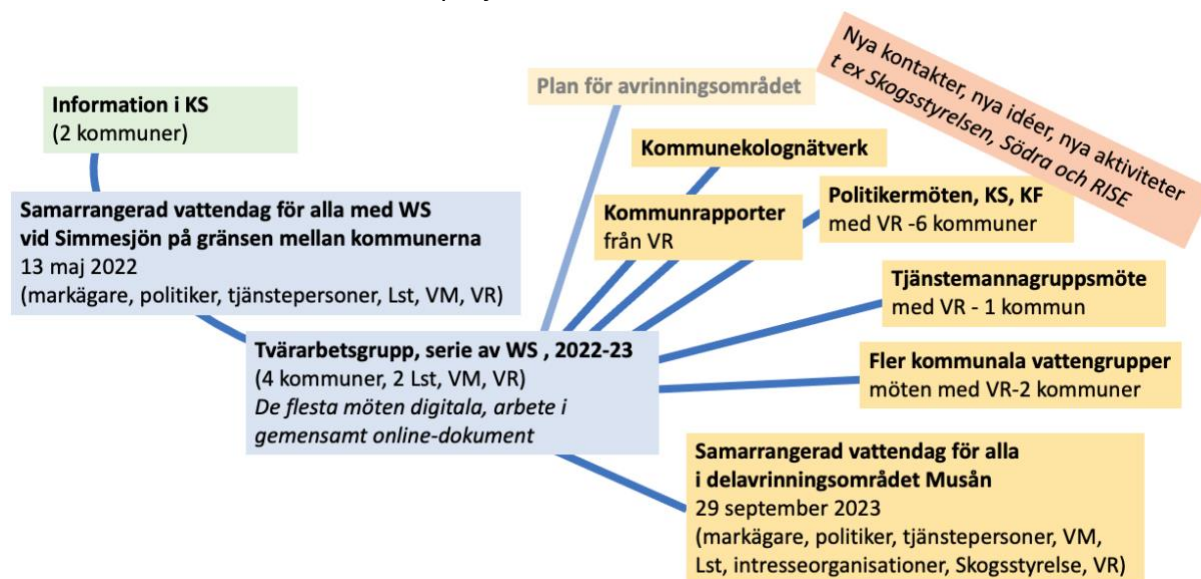
Projektet har haft deltagare från Ulricehamns, Tranemo, Svenljunga, Falkenbergs och Falköpings kommun, Länsstyrelserna i Västra Götaland och Halland, Vattenmyndigheten Västerhavet samt Ätrans vattenråd. Från kommunerna har både politiker och tjänstepersoner deltagit. Även markägare från Svenljunga och Tranemo har deltagit vid den inledande vattendagen med workshop. Vid den andra vattendagen under 2023 medverkade dessutom Södra och Skogsstyrelsen i planering och genomförande.

Metod och resultat

Under denna rubrik beskrivs både metoden och resultaten som vuxit fram under arbetets gång. Detta är samtidigt en arbetsmodell som dels består av en **process**, dels viktiga **samverkansforum, nätverk och planer** som lyfts fram under processen. Slutligen finns även **aktiviteter** beskrivna som skett eller planeras och som är ett resultat av arbetet. En sammanfattning av processen som skett inom MUSA för Ätran finns i en tabell i Bilaga 1.

I Figur 1 ses en kortfattad beskrivning av processen samt en del av de aktiviteter som det lett vidare till. Resultat som inte visas i figuren är viktiga samverkansforum som pekats ut samt tydliggörandet av roller hos exempelvis vattenråd, kommunala vattengrupper, länsstyrelser m fl. Det är viktigt att betona att mycket av resultaten redan existerar och därför inte behöver betyda så mycket merarbete. Det viktigaste resultatet är kanske att uppmärksamma betydelsen av olika delar, hur de hänger samman, vilka roller de har och öka medvetenheten om dessa delar och nätverk. Ett viktigt resultat är också nätverksbyggande som uppstått och växt under processen som med Södra, Skogsstyrelsen och RISE i samband politiker möten och med planeringen av vattendagen 2023. Andra delar, som en plan för avrinningsområdet, har lyfts fram under processen men är däremot ännu inte förverkligad. Nedan i rapporten beskrivs processens mer i detalj och olika typer av resultat.

Det är viktigt att se att MUSA-processen är en del av en tidigare pågående process och att den fortsätter att utvecklas efter projektiden.

Figur 1. kortfattad beskrivning av processen samt en del av de aktiviteter det lett vidare till. Aktiviteter (gula rutor) är genomförda förutom plan som inte påbörjats. (KS=kommunstyrelse, KF=kommunfullmäktige, WS=workshop, VM=vattenmyndighet, VR=vattenråd)

Kontakt med kommuner

Vattenrådet började med att bjuda in fyra kommuner till att delta i MUSA-projektet tillsammans med vattenrådet och länsstyrelser i Halland och Västra Götaland.

Kommunekolog och miljöstrateg från Svenljunga och Tranemo kommuner utvecklade, tillsammans med vattenrådets åtgärdssamordnare, en idé om en gemensam vattendag vid Simmesjön, som ligger på gränsen mellan de två kommunerna. Syftet var att väcka intresse, informera och samtala kring vattenfrågor tillsammans med politiker, tjänstepersoner, markägare, länsstyrelser och vattenråd.

Kommunbiolog/miljöstrateg blev, tillsammans med vattenrådets samordnare, inbjudna till kommunstyrelserna i Svenljunga och Tranemo, för att under en halvtimme berätta om både syftet med MUSA och om vattendagen. I en bildpresentation för kommunstyrelserna lyftes följande frågor och möjligheter fram i MUSA-projektet:

- Hur kan vi använda begränsade resurser bättre? Hur får vi mer gjort?
- Hur ökar vi långsiktigheten och hållbarheten?
- Vilka är de lokala behoven?
- Hur löser vi åtgärd 1 i åtgärdsprogrammet?
- Hur ska vi arbeta? Behov av nya arbetssätt?

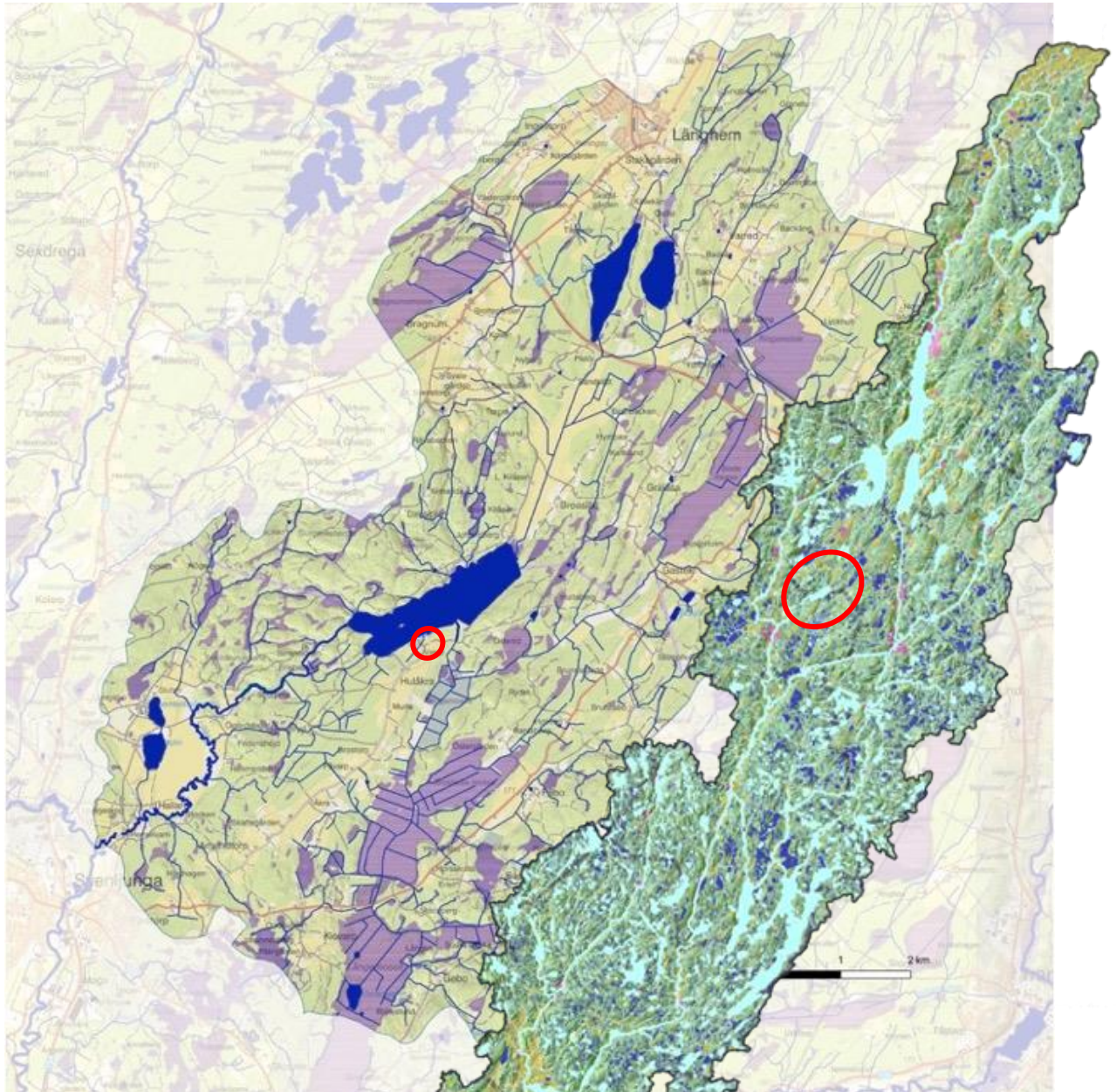
MUSA-projektet kan bidra med hjälp genom:

- Reflektion kring kommunens behov av att komma vidare med vattenarbetet.
- Samverkan och stöd: länsstyrelse och vattenråd.
- Erfarenhets- och kunskapsutbyte: kommuner, länsstyrelse, vattenmyndighet, vattenråd.
- Integration av parallella frågor i kommunerna.
- Att utveckla arbetssätt och metoder som fungerar lokalt.

I båda kommunstyrelserna var intresset stort med många frågor och kommentarer. Man ville delta i projektet. Vikten av att koppla till arbetet till hållbar utveckling lyftes vid mötena.

Start med vattendag vid Simmesjön den 13 maj

Tanken var att börja på en lokal plats utomhus på gränsen mellan två kommuner. Här kunde man ta upp konkreta frågor i miljön, visa det lokala delavrinningsområdet och sätta det i ett sammanhang med Ätrans avrinningsområde. Valet blev Simmesjön mellan Svenljunga och Tranemo kommun. Kartorna av Simmesjöns och Ätrans avrinningsområden trycktes upp i A1-format (Fig. 2).

Figur 2. Simmesjöns och Ätrans avrinningsområden. Platsen för vattendagen är markerad samt Simmesjöns delavrinningsområde inom Ätrans avrinningsområde.

Vattendagen planerades av en arbetsgrupp. Denna bestod av kommunbiolog i Svenljunga kommun, miljöstrateg i Tranemo kommun, åtgärdssamordnare och verksamhetsutvecklare från vattenrådet samt en vattensamordnare från länsstyrelsen. Den inledande frågan för dagen var: ***Hur kan vi samarbeta och utveckla smartare arbete med vattenförvaltningen som dessutom berör fler samverkande arbetsområden?***

Dagen startade kl. 10 med fika och avslutades kl. 14. Totalt deltog 37 personer vilka var markägare, politiker och tjänstepersoner från kommuner samt personer från länsstyrelser och vattenrådet.

Efter fika och presentation delades gruppen in i fyra grupper som cirkulerade mellan fyra stationer. Syftet var att belysa och samtala om hur arbetet med vattenförvaltningen sker i:

- Länsstyrelse och vattenmyndighet
- Kommunerna (Tranemo och Svenljunga)
- Vattenrådet

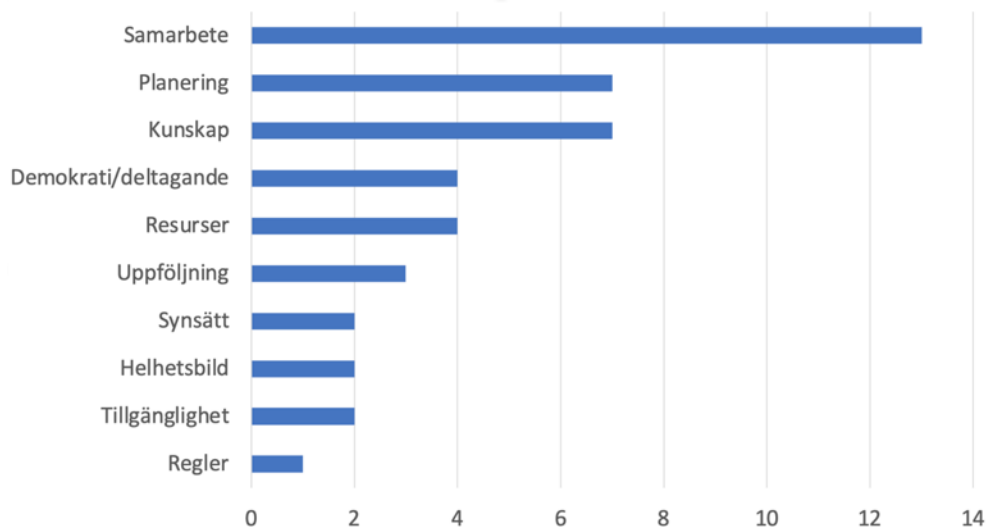
Var och en av de fyra grupperna innehöll representanter för alla ingående organisationer. På den fjärde stationen tittade vi på den lokala vattenmiljön och håvade småkryp från Simmesjön.

Efter lunch gjordes en workshop i sju nya grupper. Frågeställningarna var:

- ***Vad tycker jag är de viktigaste frågorna kring vatten?***
- ***Vad vill jag ska förbättras i vårt arbetssätt: Inom min egen verksamhet eller i samarbetet med andra?***

Figur 3. Stationer med information och diskussion samt workshop vid vattendagen.

Figur 4. Antal lappar med idéer/tankar som berör olika teman kring vad som behöver förbättras i arbetet med vatten.

Arbetet startade med att deltagarna enskilt skrev ned sina funderingar på lappar för att få med tankar från alla deltagarna. De presenterade därefter de egna lapparna i sina grupper där man även sorterade dem så att de bildade olika teman. Till sist berättade grupperna vad de kommit fram till och materialet samlades in för att ta med in den fortsatta processen.

Deltagarna lyfte en stor bredd av vattenrelaterade frågor. Alla dessa kopplar till ett övergripande mål som skrevs av en av deltagarna: Hållbar vattenförvaltning för människa och miljö.

Vad behöver då förbättras i vårt arbete för att vi ska lösa frågorna? Många tankar kring detta lyftes som kan sorteras under ett antal rubriker som ses i Figur 4. Speciellt lyftes frågor kring bättre *samarbete*, *planering* och *kunskap*. Särskilt mycket skrevs om bättre samarbete. Det betyder inte att övriga teman är mindre viktiga. De hänger samman. Synsätt och helhetsbild är en del av kunskap. Uppföljning behövs för planering. Resurser behövs för samarbete, planering och uppföljning. Deltagande och demokrati är en del av samarbete över gränser.

Att resurser hamnar en bit ner i Figur 4 är intressant eftersom resursbrist är en i många sammanhang återkommande fråga. Det ger förstås fler följdfrågor. Finns det tillräckliga resurser om man bara förmår att samarbeta bättre? Eller är bättre samarbete en förutsättning för att hitta/tillgodogöra sig mer resurser? Samtidigt kan man konstatera att de extra resurser som vattenrådet fått i form av LOVA-bidrag är just det som gjort vattendagen möjlig. Resursbrist som en hämmande faktor återkommer i tvärbetsgruppens process senare i rapporten.

Det är intressant att samarbete hamnar överst och är en så dominerande fråga. Att utveckla arbetssätt och modeller för att förbättra samarbetet är just det MUSA fokuserar på. *Vilka arbetssätt, modeller, förutsättningar och synsätt behöver vi för att nå en hållbar*

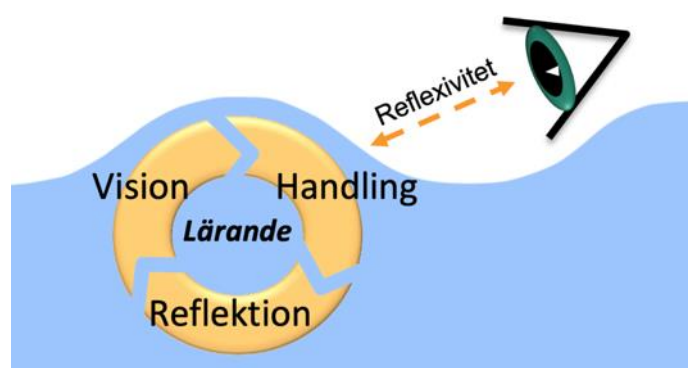
vattenförvaltning för människa och miljö? Frågorna och början till svaren kom upp i workshopen.

Start av tvärandegrupp och gruppens arbetssätt

Vattendagen och de tankar som kom upp under dagen blev inspiration till det fortsatta arbetet. För att komma vidare utgick vi från de behov, frågeställningar och konkreta fall som fanns lokalt inom kommuner. Fyra kommunerna tillfrågades om de ville medverka. Alla var intresserade av att delta och en tvärandegrupp med tjänstepersoner bildades.

Under 2022 träffades gruppen vid fem tillfällen och under 2023 vid ytterligare fem. Gruppen har bestått av nio tjänstepersoner: kommunekologer, miljöstrateger och enhetschef från Ulricehamns, Tranemo, Svenljunga och Falkenbergs kommun samt handläggare från landsbygdsenhet och naturvårdsenhet på Länsstyrelserna i Västra Götaland och Halland, vattensamordnare vid Vattenmyndigheten Västerhavet och slutligen åtgärdssamordnare och verksamhetsutvecklare från Ätrons vattenråd som också fungerat som processledare. Arbetet skedde främst genom digitala träffar, men även en fysisk träff genomfördes.

Lärandeprocessen som vi gjort kan beskrivas i tre delar (Fig. 5). Processen har startat i frågeställningar kring vad som lokalt upplevs vara de viktiga frågorna kring vatten och vad som behöver förbättras för att lösa dessa frågor. Vad är behoven och vad är det vi vill? Utifrån detta har vi kommit fram till, och även genomfört, olika aktiviteter. Vissa aktiviteter har sedan tidigare varit pågående medan andra är nya. Genom reflektion kring det vi gjort har de fortsatta stegen i processen utvecklats efter hand. Detta har blivit en gemensam lärandeprocess där vi lyssnat på varandra, delat tankar, utvecklat idéer och reflekterat tillsammans kring resultaten och själva processen.

Figur 5. En gemensam lärandeprocess som rullar framåt genom att tillsammans utveckla visioner och vad det är vi vill göra, genom att tillsammans göra saker samt genom att utvärdera och reflektera över det vi gjort. Genom att betrakta processen utifrån kan vi lära om processen, vad det är vi gör tillsammans och varför. (Bild översatt från Prutzer m fl 2021)

Ett gemensamt online-dokument (presentations-dokument) har använts vid de digitala träffarna där alla i gruppen kunnat skriva samtidigt. Vid både digitala och fysiska träffar har arbetet skett i helgrupp, i mindre grupper samt även enskilt för att få tid att fundera, få med deltagarnas tankar och för att göra arbetet mer effektivt. Online-dokumentet har använts till

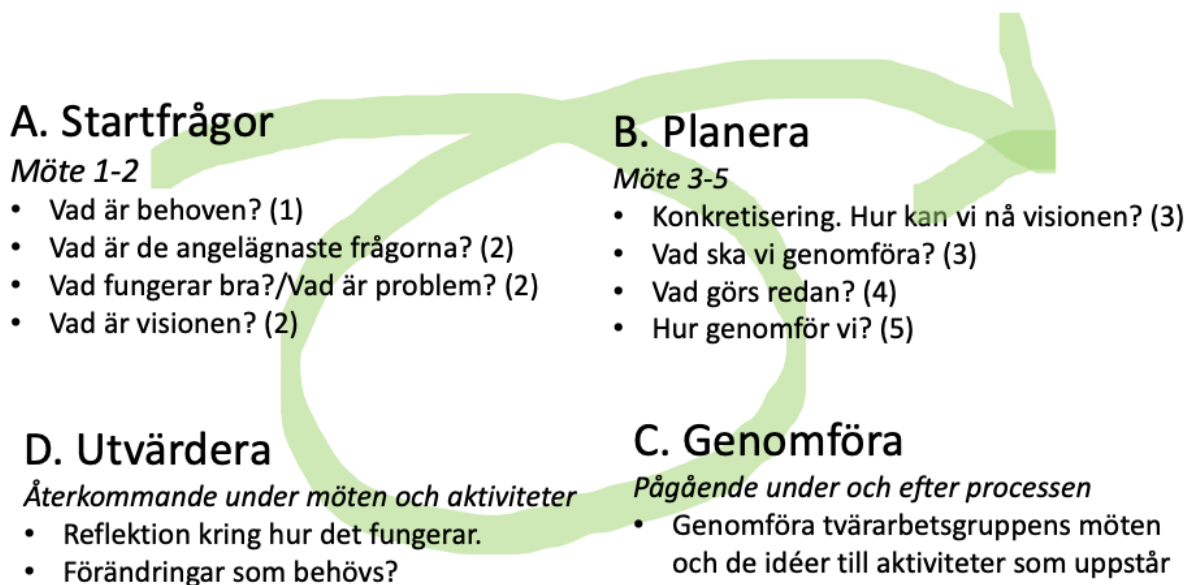
att skriva vanliga minnesanteckningar men även för att skriva digitala lappar (texttrutor) i den gemensamma presentationen. Fördelen med detta är att texttrutorna är lätta att sortera och bearbeta samt att det inte behövs så mycket efterarbete med renskrivning av lappar. Dessutom kan man arbeta i det gemensamma dokumentet både vid digitala och fysiska träffar samt även mellan träffarna. Ibland har dokumentet förberetts med tabeller eller bilder som gruppen kan arbeta i vid workshoparna. Materialet som vuxit fram i det gemensamma dokumentet har samtidigt blivit en dokumentation över processen och resultaten.

Oftast har mötet börjat med en runda och avstämning vad som händer och om det är något som behöver tas upp på mötet. Vid de flesta tillfällen har frågeställningar och arbetsdokument som kan användas vid workshopen tagits fram i förväg av en processledare i Åtrans vattenråd. De digitala mötena har varit runt 2,5 timmar och det fysiska tre timmar.

I slutet av många möten har vi gjort en reflektionsrunda där var och en berättat hur det känns, vad som varit bra och vad som kan behöva förändras. Detta kan både utveckla arbetet snabbare och ge ett bättre lärande tillsammans.

Tvärarbetsgruppens process och resultat

En schematisk bild över tvärarbetsgruppens process ses i Figur 6. Genom processen har vi kommit fram till vilka frågor och behov som är särskilt viktiga. Det har varit viktigt med en öppenhet där alla i gruppen fått tid att fundera och lyssna på varandra samt att allas tankar kommit med i processen. Nya viktiga frågeställningar har då uppstått.

Figur 6. Process för tvärarbetsgruppen. Vilka frågor som det fokuserades på vid de fem mötena har markerats med siffror.

A. Startfrågor

Vi började processen med att ställa ett antal öppna frågor (A i Fig. 6).

Vad är behoven?

Vid möte nummer 1 den 4 februari samtalade vi om vilka de viktiga frågorna och behoven är i arbetet med vatten. Alla i gruppen funderade först enskilt och sedan sammanställde vi detta gemensamt för att få en mer heltäckande och bred bild av behov och frågeställningar. När vi hade fått en bild av behoven kunde vi tillsammans sortera tankarna till mer överskådliga temaområden.

De teman som kom fram sammanställdes och togs med till nästa möte och kan ses under nästföljande rubrik.

Vad vill vi uppnå? Vad är visionen?

Vid möte nummer 2 som hölls den 9 september arbetade vi vidare med de frågor och behov som tidigare kommit upp. Vi gjorde nu en prioritering utifrån det som vi tyckte var de viktigaste behoven och frågorna att börja med. Detta gjorde vi genom att var och en placerade ut ett antal markeringar vid de olika frågorna som vi tidigare skrivit i online-dokumentet. Siffran inom parentes i listan nedan motsvarar antal markeringar vid prioriteringen. Detta betyder dock inte att övriga frågor ska släppas. Frågorna hänger samman.

De viktigaste behoven och frågorna:

1. **Utveckla långsiktiga arbetssätt.** Det är viktigt att utveckla arbetssätt som är varaktiga i en process och linjeverksamhet. Det finns ingen manual för detta utan vi behöver samverka och lära genom att göra. Det behövs också samverkan så att kommunerna får ihop kontakter och samarbete med länsstyrelse, vattenmyndighet, vattenråden, åtgärdssamordnare och LEVA-samordnare. (8)
2. **Avrinningsområdesvis planering.** Planeringsperspektivet för avrinningsområdet behöver lyftas och det är angeläget att utveckla arbetssätt för planeringen. En samsyn kring avrinningsområdet är en viktig utgångspunkt i arbetet. Åtgärd 1 i åtgärdsprogrammet till kommuner och länsstyrelser kopplar bra till arbete. Vi behöver belysa både nyttorna och utmaningarna för kommunerna med planeringen. (Flera avrinningsområden finns ofta per kommun.) (8)
3. **Det lokala deltagandet.** Det är viktigt att utveckla dialog och kontakter med markägare/invånare på den lokala platsen för större deltagande, mer samarbete och tillit. Kommunen har ofta inte resurser för detta. En fråga är om vattenråden är rätt aktör och kan bidra till detta. (7)
4. **Vattenrådets roll.** Vattenrådet är en plattform där dialog, samverkan och tillitsfulla nätverk kan utvecklas. (2)

5. **Samsyn och samverkan mellan kommuner, länsstyrelser mfl.** Vi behöver mer tid att prata om övergripande frågor och vad vi behöver samverka om utan att direkt hamna i de konkreta frågorna. Det är viktigt att lära av varandra exempelvis genom att titta på hur andra kommuner har löst arbetet med planer. Det behövs också mer samsyn kring tillsyn. (2)
6. **Samverkan mellan arbetsområden inom kommunen.** Vi behöver få ihop de olika delarna som kommunen har ansvar för, till exempel inom planering. Hur kommer vattenfrågan in i alla delar? Vilka frågor och arbetsområden i kommunen kan samverka, vilka målkonflikter finns och hur hanterar vi dem? (1)
7. **Prioriteringar.** Det flödar in mycket information till kommunen. Vad gör jag som tjänsteperson med allt detta och var ska vi börja? (1)
8. **Politikens visioner.** Vad vill politiken med vattnet inom kommunen? Det behövs en gemensam bild över vad som är problem. I detta sammanhang är det värdefullt att träffas över kommungränser så att man upplever att vi berörs av samma vattensystem, åtgärdsprogram och liknande frågor.
9. **Att utforska behoven i kommunerna.** Många behöver vara med i att besvara frågan så att vi får en bredare bild över vilka behoven är i kommunerna.
10. **Kunskapsökning om vattenförvaltning.** Vi behöver fördjupa kunskaperna om vad förvaltningsarbetet innebär i vår egen kommun, för politiken och även på förvaltningsnivå.
11. **Kommunala vattenforum/vattengrupper.** Vissa kommuner har förvaltningsövergripande vattendirektivsgrupper eller vattenforum där vattenråd och externa organisationer deltar. Det är viktigt att få externa kontaktpersoner till dessa.

Därefter valde var och en ut ett område som man själv kände särskilt angeläget. Frågorna 1, 2, 3 och 6 valdes då ut. Vi tog en stund enskilt för att fundera på vad vi vill uppnå för frågorna? Sedan berättade vi två och två om visionerna.

Visioner för några av de utpekade behoven:

1. Utveckla långsiktiga arbetsätt

Visionen är ett långsiktigt arbete där rätt åtgärder görs på rätt plats. Det sker genom en bra process med bra kontakt mellan olika aktörer, tydlighet vad man samverkar kring med tydlig ansvarsfördelning och roller hos aktörerna, exempelvis vattenmyndighet, länsstyrelse, vattenråd, kommuner och markägare. Vi arbetar strategiskt och samordnat där olika myndigheter och organisationer deltar i ett långsiktigt arbete, till exempel Skogsstyrelse, länsstyrelser, kommuner, fiskevårdsföreningar och LRF. Vi har identifierat vad vi behöver samverka kring, allt måste kanske inte ske i samverkan medan annat verkligen kräver samverkan.

Det finns bra kontakter inom avrinningsområdet och en känsla av att jobba tillsammans. Det finns mål i form av god status och vi samverkar kring hur vi når dessa. Åtgärdssamordning sker med ett underifrånperspektiv samtidigt som det finns ett forum för övergripande strategisk samverkan och arbete. Vattensamordnare på länsstyrelsen innebär en länk mellan kommun, åtgärdssamordnare och länsstyrelse.

2. Avrinningsområdesvis planering

Visionen är att ha en långsiktig plan inom avrinningsområdet som gör arbetet mer effektivt och motiverande att arbeta med. Det finns planeringsdokument för behov och åtgärder i delavrinningsområden samt huvudavrinningsområdet, som är framtaget gemensamt med kommuner, länsstyrelsen, vattenråd mfl. Planen ger stöd för kommunerna att se vilka åtgärder/områden/vatten som är prioriterade för insatser/hänsyn. Planen ger svar på vad som behöver prioriteras, både inom en enskild kommun och mellankommunalt.

Planeringen kopplar till länsstyrelsernas och kommunernas åtgärd 1 i åtgärdsprogrammet för vatten (Vattenmyndigheten Västerhavet, 2022).

3. Det lokala deltagandet

Visionen är att det har utvecklats ett förtroende hos markägare och att markägare medverkar i åtgärdsarbetet. För att stödja och möjliggöra detta finns det åtgärdssamordnare.

Kommunikationen från myndigheter och andra aktörer har ett språkbruk som är lättförståeligt för dem som är mottagare. För att utveckla förtroende och deltagande sker en fortgående dialog med markägare och lokala aktörer.

6. Samverkan mellan arbetsområden inom kommunen.

Det finns krav på förvaltningsövergripande planering i långsiktiga frågor. Visionen är en vattengruppsfunktion i kommunen. Det finns en person (eller grupp) som har en utpekad roll att samordna detta. Vi upplever nu inte samma resursbrist, det blir ett långsiktigt arbete utan så mycket brandsläckning. Olika verksamhetsområden samverkar nu och vi är medvetna om målkonflikter och hur dessa kan hanteras.

Vad fungerar bra och vad är problem?

Ett sätt att ytterligare fundera på vad som behövs för att nå visionerna är att dels fundera på:

- Vad fungerar bra idag? Vad är du nöjd med? (Drivande faktorer.) Följdfråga: Vad är det som gör att det fungerar bra?
- Vad är problemen/hindren för att det ska fungera riktigt bra? (Hämmande faktorer.) Följdfråga: Varför är det ett problem? (Underliggande orsaker eller effekter av problemet)

Samma utvalda frågor 1, 2, 3 och 6 användes. För att få med alla tankar gjorde vi på samma sätt som tidigare: Att enskilt fundera en stund, sammanställa gemensamt och samtala om innehållet. Dels kan vi få syn på vad som fungerar och som är viktigt att förstärka, dels vad som är hinder och vad som behöver förändras. Dessutom kan man fundera över vad som är lätt att förändra, vad som kan ge stor effekt och vem som kan påverka till förändring. En viktig fråga att fundera vidare på är *hur* man reducerar de hämmande faktorerna och förstärker de drivande.

Nedan ses de tankar som kom fram i det gemensamma arbetsdokumentet.

Drivande faktorer

- En **god vilja** att jobba vidare/konkretisera mer på olika nivåer: Länsstyrelser, kommuner, vattenråd m.fl.
- **Vattendraget ger tydlig ledning** för vilka aktörer som behöver delta i samverkan.
- **Vattensystemet** är relativt enkelt att dela upp i mindre delar och samla **lokalt engagemang** kring.
- **Vattenrådet** kan skapa ett stort **engagemang**.
- Det finns många **informella och möjliggörande nätverk** som en följd av alla möten.
- Att **nå ut till markägare** genom till exempel LRF. Ett **lokalt engagemang**.
- **Åtgärdssamordnare** som ger **lokal förankring**.
- Att **träffas i verkligheten**.
- **Kontinuitet**: En grundförutsättning för att kunna dra nytta av redan nedlagt arbete.
- **Utgå från sakfrågor** som två eller flera behöver samverka kring.
- Kommunen är själv markägare och kan få **samordningsvinster** med andra markägare samt ibland gå före i vissa insatser.
- Det finns bra **struktur** och **kunskap** kring vattnen ("ovanifrån").
- Det finns mycket **material** och annat **underlag**.
- Ny roll: **Länsstyrelsens vattensamordnare**, kan öka samverkan internt och externt.

Hämmande faktorer

Bristande samverkan

- Styrning och uppföljning inom till exempel kommunen gynnar inte koncernövergripande arbete framför egen nytta inom den egna förvaltningen.
- Chefer i olika organisationer behöver ha en större förståelse för gemensamma processer.
- Intressebaserade sätningar finns både externt och internt.
- Samverkan inom kommunen fungerar inte bra idag.

Tidsbrist

- Folk är upptagna med det vardagliga och hinner inte vara långsiktiga.
- Samverkan tar tid! Den är sämre inom kommunen på grund av resursbrist.
- Mycket av arbetet bygger på ideella krafter.

Kontinuitetsbrist

- Det är en hög personalomsättning.
- Finansieringen är kortsiktig.
- Kortsiktiga projekt eller initiativ skapar lokalt engagemang, men kan få bakslag om man inte håller i och arbetar långsiktigt.

Olika engagemang, misstro och svårförståeligt

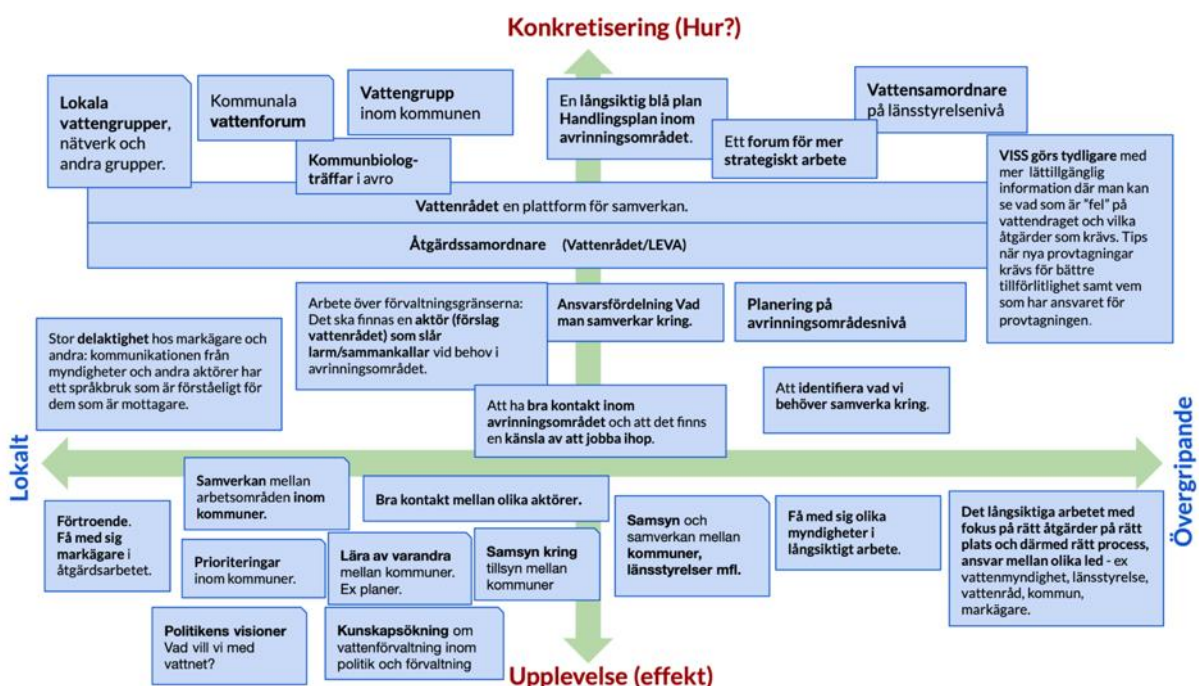
- Det finns olika stort engagemang hos olika vattenråd.
- Det finns bristande förtroende för myndigheter och kommuner hos markägare.
- En del av underlaget är inte begripligt.

B. Planering

Konkretisering

Vid möte nummer 3 den 19 oktober konkretiserade vi hur man skulle kunna möta behoven, uppnå visionerna, förstärka de drivande faktorerna och lösa de hämmande faktorerna som tagits upp (åtminstone delar av dem).

Som en hjälp för struktur lade vi in tankarna som kommit upp i ett diagram (Fig. 7). Längst ner på y-axeln lades upplevelser eller EFFEKTER som vi vill uppnå in och överst på axeln lades konkretiseringar som svarar på frågan HUR detta skulle kunna uppnås. Längs x-axeln lades det som främst berör det lokala till vänster och det som främst rör det övergripande till höger. HUR:en motsvarade olika typer av samverkansforum, arbetsätt och verktyg för samverkan som beskrivs vidare nedan i sju punkter.

Figur 7. Sortering av tankar. (Bilden är tagen ur tvärgruppens gemensamma arbetsdokument.)

Utpekade viktiga samverkansforum och verktyg för samverkan

Vid mötet fortsatte vi med att konkretisera arbetet. En tabell (se Bilag 2) med rader och kolumner gjordes inför mötet. På raderna skrevs de verktyg/arbetsätt som kopplade till frågan HUR som kom fram tidigare:

1. Samverkansforum inom kommuner (Kommunala vattengrupper).
2. Samverkansforum mellan kommuner, länsstyrelser m fl inom avrinningsområdet (kan ingå i punkt 3 och 4).
3. Nätverk för miljöinspektörer/kommunekologer/miljöstrateger inom avrinningsområdet.
4. Vattenrådet.
5. Lokala grupper.
6. Plan för avrinningsområdet.
7. Åtgärdsprogrammet för vatten och VISS.

För varje rad fanns ett antal frågor i kolumner att besvara:

- Vad samverka om? Hur ofta?
- Deltagare?
- Syfte? Roll?
- Samordning? Samordnare?
- Finansiering?
- Arbetsätt och förhållningssätt?

Därefter delades områdena 1-7 upp i arbetsgruppen för att fundera över frågorna tillsammans två och två.

Det mynnade också ut i frågan: *Vad kan och vill vi börja med?* Redan under processens gång har det uppstått idéer och inspiration som gjort att det satt i gång saker som interna vattengrupper i kommuner, kommunbiologträffar och sammanställning av kunskapsunderlag från vattenrådet till kommuner.

Nedan följer beskrivningar av de utpekade verktygen.

1. Samverkansforum inom kommuner - Kommunala vattengrupper

Vattenfrågan berör många verksamhetsområden inom både länsstyrelsen och kommunen. Det gäller exempelvis VA, samhällsplanering, tillsyn, samhällsskydd, skötsel av kommunal mark och biologisk mångfald. Det kan även beröra Barn- och utbildningsförvaltning, landsbygdsutveckling, näringsliv, klimatarbete och folkhälsoarbete. Vattendirektivet betonar vikten av lokalt deltagande, dialog och bred samverkan kring vattenfrågor. Detta gör att det finns en koppling till demokratiutveckling (Regeringskansliet 2016).

Den interna samverkan inom kommunerna är viktig för att lösa frågor effektivare i de enskilda verksamheterna och tillsammans, skapa en större helhetssyn och kunna prioritera

bättre. Invånare och verksamhetsutövare kan också bemötas med bredare kunskap och större helhetssyn.

Bland de åtgärder som riktar sig till kommuner i det nya åtgärdsprogrammet innebär åtgärd 1 att det behövs samverkansforum och samverkansprocesser både inom kommunerna och mellan dessa inom avrinningsområden.

“Kommunerna ska genomföra en förvaltningsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande med fokus på de yt- och grundvattenförekomster där det behövs åtgärder för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. Planeringen ska bedrivas i samverkan med berörda utifrån ett avrinningsområdesperspektiv.

Den förvaltningsövergripande planeringen ska dessutom innefatta:

- a. en plan för vattenanvändning i ett förändrat klimat med utgångspunkt i den regionala vattenförsörjningsplanen och*
- b. en plan för samverkan med berörda kommuner inom kommunens av- och tillrinningsområden.”*

För att kunna skapa denna samverkan behövs plats, tid och resurser i form av vattengrupper inom exempelvis kommuner. Utformningen av dessa ser olika ut i olika kommuner beroende på kommunernas förutsättningar. I flera kommuner i Ätrons avrinningsområde finns kontinuerliga eller tillfälliga samverkansgrupper med olika benämningar som vattendirektivsgrupp eller vattengrupp. Dessa kan ha beslutade arbetsordningar som definierar roll och mandat, samt egen budget.

Vid ett digitalt möte den 17/11 med tvärgruppen berättade man från Ulricehamns och Falkenbergs kommun om hur man arbetar med sina vattengrupper. Minnesanteckningar från detta finns i Bilaga 3.

2. Samverkansforum mellan kommuner, länsstyrelser och andra inom avrinningsområdet

Samverkan mellan kommuner inom avrinningsområden är viktiga för att kunna förvalta och förbättra vattenmiljöerna inom avrinningsområdet på ett effektivt sätt. Som stöd för detta kan vattenråd (Rubrik 4), nätverk (Rubrik 3) och planer (Rubrik 6) användas.

Länsstyrelser och centrala myndigheter har en överblick kring olika frågor och miljö tillstånd i större geografiska perspektiv samt vägledningsmaterial, statusklassning för vatten, åtgärdsprogram och krav enligt miljöbalken. Forskningen har också aktuella kunskaper om ekosystem och problembilder. Dessa övergripande kunskaper behöver möta de lokala frågorna och engagemangen, och myndigheter behöver därför medverka i samverkansgrupper som rör avrinningsområden.

Länsstyrelsen deltar exempelvis på vattenrådsmöten, i interna vattengrupper och NAP-processer samt har dialog med LEVA-samordnare. Länsstyrelsen besöker och kontaktar kommuner i samband med statusklassning, åtgärdsprogram och miljömålsuppföljning. Man deltar i nationella nätverk, distriktsmöten och konferenser. Kommunikation och möten

innebär att myndigheter får mer kunskap om lokala förhållanden och idéer som är viktiga för myndigheters helhetsperspektiv och kompetens.

Det behövs även en intern samverkan i exempelvis länsstyrelser för att lösa frågor effektivare och prioritera bättre samt skapa bättre helhetssyn i kontakter med kommuner och invånare. Många arbetsområden berör vatten som miljö, naturvård, kulturmiljö, samhällsplanering, landsbygdsutveckling, näringsliv, samhällsskydd och hållbar utveckling.

Åtgärdsprogrammets åtgärd 1 till länsstyrelserna innebär dessutom att det behövs samverkansprocesser inom länsstyrelser och mellan myndigheter: *”Länsstyrelserna ska genomföra en sektorsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande med fokus på de yt- och grundvattenförekomster där det behövs åtgärder för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. Planeringen ska bedrivas utifrån ett avrinningsområdesperspektiv....”*

Exempel på stöd för vattenarbete samt genomförande av Åtgärdsprogrammets åtgärd 1 som länsstyrelsen kan bidra med:

- **Samverkansforum**
 - Länsstyrelsen i Halland har genomfört kommundialoger med alla de halländska kommunerna kring Åtgärdsprogrammets åtgärder som har kopplingar mellan länsstyrelser och kommuner. Man besöker även kommuner och vattenråd i samband med statusklassningarna och informerar om vad resultatet blivit.
 - Länsstyrelsen i Halland höll tillsammans med åtgärdssamordnarna i ett webinarium om dagvattenfrågor år 2022. Liknande webinarium skulle kunna arrangeras kring andra aktuella frågor.
 - Representanter från länsstyrelserna deltar på vattenrådsmöten. Man informerar om vad som är aktuellt på Länsstyrelsen och svarar på frågor samt bidrar med sin kompetens.
 - Länsstyrelsernas beredningssekretariat deltar i nationella nätverk i samband med klassningarna. Man deltar också i Vattenmyndighetens distriktsmöten och på Vattenrådets dag.
- **Bidragsansökningar och projekt**
 - Länsstyrelsen söker medel för att driva projekt. I samband med detta informeras berörda kommuner och vattenråd.
 - Länsstyrelsen handlägger och informerar om stöd som kommuner och vattenråd kan söka från länsstyrelsen. Det gäller till exempel LOVA och LONA projekt.
- **Kunskapsammanställning**
 - Länsstyrelsen kan svara på frågor kring klassningarna i VISS.
 - Länsstyrelserna kan bidra med kartunderlag utifrån våra GIS-lager.
 - Länsstyrelsernas projekt sammanställs i rapporter.

Förutsättningarna ser olika ut i olika länsstyrelser. Exempelvis är antalet kommuner som finns i länet olika.

3. Nätverk för tjänstepersoner inom avrinningsområdet

Genom ett nätverk för exempelvis kommunbiologer/miljöstrateger som har återkommande möten (digitala och fysiska) kan det ske ett värdefullt erfarenhetsutbyte som ger idéer och inspiration till de egna kommunerna. Dessutom kan kommunövergripande frågor, behov och problem lyftas. Detta kan leda till kommunövergripande samarbeten samt kring olika projekt och tillsyn.

Genom att förslag till dagordning skickas ut innan mötet där alla före eller i början av mötet kan bidra med ytterligare ämnen som man vill ta upp kan man både skapa relevanta och effektiva möten. Ibland kan det vara lämpligt att gruppen även delas upp i smågrupper för att prata om olika ämnesområden och skapa mer tid för samtal.

Vattenrådet kan fungera som sammanställande och även hjälpa till med att söka pengar för mellankommunala projekt som uppstår.

4. Vattenrådet

Vattenrådets har lyfts fram som en viktig resurs för samverkan och större helhetsyn inom avrinningsområdet. Vattenrådet kan bjuda in till samverkansmöten som bidrar till nätverk, lokalt deltagande, samarbeten och gemensamma visioner samt kunskapsunderlag.

Vattenrådet kan bidra till att utveckla en helhetsbild och plan som katalyserar vattenarbetet över de administrativa gränserna i avrinningsområdet. Vattenrådet i samverkan med olika aktörer kan lyfta upp de viktiga frågor, problem, värden och möjligheter som finns.

Vattenrådet är ett unikt och oberoende samverkansforum där avrinningsområdets alla kommuner deltar och representeras av utsedda politiker i styrelsen. Dessutom deltar lokala aktörer och grupper som företag, intresseorganisationer och föreningar i vattenrådet. På många möten deltar även tjänstepersoner från kommunerna. Genom både politik och tjänstepersoner finns möjlighet till bra kontakt till kommunerna. Länsstyrelsernas kontaktpersoner i vattenråden skapar även kunskapsutbyte och samverkan mellan länsstyrelser och vattenråd.

Vattenrådet kan vara ett stöd för kommunerna att genomföra åtgärd 1 i det nya åtgärdsprogrammet för vatten. Det kan ske genom kunskaper om avrinningsområdet samt stöd för kommunövergripande samverkan och helhetsyn. Vattenrådet kan göra bidragsansökningar för kommunövergripande projekt och åtgärder. Vattenrådets kunskapsuppbyggnad i form av exempelvis biotopkarteringar samt den samordnade recipientkontrollen som Åtrans vattenråd också ansvarar för innebär dessutom möjligheter till bättre statusklassningar.

Vattenrådet kan koppla an till lokala nätverk för lokal samverkan kring miljöförbättringar. Det har exempelvis skett genom vattendragsvandringar med markägare, gemensamma

naturinventeringar med byalag och bidragsansökningar för att göra biotopvård eller ta bort vandringshinder för fisk tillsammans med lokala vattengrupper. Vattenrådets åtgärdssamordnare kan ge stöd i detta lokala samarbete.

Exempel på stöd för vattenarbete samt genomförande av Åtgärdsprogrammets åtgärd 1 som vattenrådet kan bidra med:

- **Samverkansforum (Vattenrådet kan bjuda in till både fysiska och digitala möten.)**
 - Möten och workshopar för att utveckla visioner, samverkan, arbetsgrupper och projekt kring vattenfrågor.
 - Gemensamma vattendagar eller vattendragsvandringar för markägare, politiker, tjänstepersoner m fl.
 - Temadagar kring olika ämnen. Tidigare genomförda temamöten i vattenrådet har handlat om vattenbrist, dagvatten, vattenkraft och miljö samt hälsa och vatten.
 - Vattenrådet, som uppfattas som en mer neutral organisation, kan bjuda in till dialogmöten kring komplexa och konfliktfyllda frågor.
- **Kommunnätverk**
 - Vattenrådet kan bjuda in och bistå nätverk som exempelvis för kommunernas kommunbiologer/miljöstrateger/miljöinspektörer.
 - Fortsatt nätverkande kring vatten och kommungemensamma frågor.
- **Bidragsansökningar och projekt**
 - Vattenrådet kan söka pengar i samarbete med kommuner eller lokala aktörer för att mellankommunala projekt.
- **Kunskapssammanställning**
 - Vattenrådet sammanställer kunskaper och genomför karteringar inom avrinningsområdet.
 - Rapporter kan förmedlas till och utvecklas tillsammans med kommuner.
 - På vattenrådets hemsida samlas rapporter från avrinningsområdet.
- **Bilden av avrinningsområdet**
 - Kartan över avrinningsområdet kan utvecklas i GIS och används som ett pedagogiskt verktyg för att visa samband, helhet och olika teman.
 - Pedagogiska kartor över delavrinningsområden för lokala projekt och grupper kan tas fram.
- **Plan för avrinningsområdet, lokala åtgärdsprogram och blåplan**
 - I dialog med kommuner, andra lokala aktörer och intressenter utvecklas visioner, strategi och plan för avrinningsområdet. Detta kan fungera som inspiration och underlag för kommunernas egna planer samt för samarbete med andra kommuner i avrinningsområdena.
- **Kommunbesök**
 - Vattenrådet kan besöka kommunerna för att informera om vattenrådet och dess verksamhet samt för dialog och samarbete med respektive kommun. Det kan ske genom möten med:

- Kommunfullmäktige, kommunstyrelse eller partigruppsmöten.
 - Grupper av tjänstepersoner.
 - Kommunens vattengrupp.
- **Stöd för lokala grupper och markägare**
 - Vattenrådet kan vara ett stöd för lokala grupper och projekt där sådana finns eller uppstår, eller initiera nya där det finns behov. Grupperna bör vara så självgående som möjligt och bygga på de egna engagemangen.
 - Vattenrådet kan samverka med befintliga lokala grupper och nätverk. Exempel på sådana kan vara byalag, hembygdsföreningar, skolor, fiskevårdsområdesföreningar, dikningsföretag och LRF:s kommungrupper.

Eftersom vattenrådets resurser varierar kraftigt och är begränsade behöver man prioritera eller börja med de områden som man anser är mest angelägna och framkomliga.

5. Lokala grupper

Genom att utgå från frågor och införliva kunskaper som finns i lokalsamhällen, utvecklas ett större och bredare deltagande. Förutsättningarna blir bättre för effektiva och långsiktigt hållbara lösningar. Det engagemang och intresse som finns hos markägare och verksamhetsutövare samt föreningar, byalag, företag och invånare är grunden för att aktiviteter och åtgärder ska uppstå och genomföras.

Där viljan finns kan mer ansvar förflyttas till lokala grupper och till markägare, som i högre utsträckning själv kan fatta kloka beslut om vad som behöver eller inte behöver göras vid olika tidpunkter. För detta kan kommuner och myndigheterna stödja och underlätta genom att utveckla dialog och kunskapsutbyte där även vattenråden vara ett stöd och ett forum.

Greppa näringen har arbetat fram metoder och stöd för arbete med lokala vattendragsgrupper (Olsson m fl 2008 och [Greppa Neringen 2018](#)). I projektet Water Co-Governance har det även skett arbete med lokala vattengrupper och [Verktyg för lokal samverkan kring vatten](#) som stöd för detta har tagits fram. Runt 1995 skedde arbete med Agenda 21 och hållbar utveckling i kommuner tillsammans med lokala utvecklingsgrupper, föreningar och byalag. Arbetssätt och tankar om deltagande och samverkan påminner mycket om vattendirektivets intentioner. Erfarenheter från Agenda 21, arbete med hållbar utveckling och lokalt engagemang inom avrinningsområdet kan tas tillvara i arbetet med vatten (Sannum & Nolbrant 2018).

6. Plan för avrinningsområdet

Planen kan ge en helhetsbild av avrinningsområdet. Den kan utvecklas i samverkan med lokala grupper, markägare, kommuner, länsstyrelser och vattenråd. Vattenrådet kan samordna processen genom att bjuda in till workshoppar där man sammanställer värden, problem och visioner. ([Smultronmetoden](#) är ett arbetssätt som kan användas i detta sammanhang.) Genom medverkan av olika intressen och myndigheter kommer många kunskaper och perspektiv med. Planen kan ha flera funktioner och syften. Den kan visa vilka

värden som finns i avrinningsområdet och fungera som ett lokalt åtgärdsprogram där man vad som behöver prioriteras för att åtgärda problem och utveckla de värden som finns. Den kan vara ett stöd för kommunernas egna prioriteringar, fördjupad översiktsplanering, arbete med blåplan och mellankommunala arbeten. Lokala åtgärdsprogram kan även utvecklas av lokala vattengrupper inom delavrinningsområden i samverkan med vattenråd. Dessutom kan den vara en inspiration för alla som bor och verkar inom avrinningsområdet kring vad man kan göra för att förbättra miljön samt hur den lokala platsen eller orten är sammanlänkad och har betydelse i ett större perspektiv.

7. Åtgärdsprogrammet för vatten och VISS

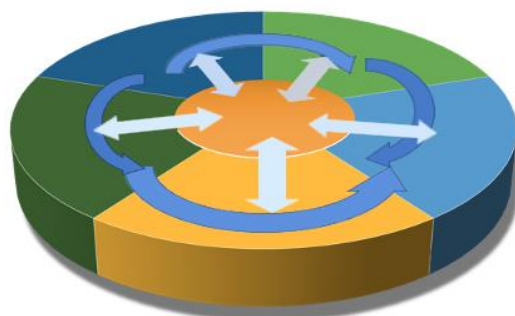
Åtgärd 1 i Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för vatten som riktar sig till kommuner och länsstyrelser innebär att en avrinningsområdesbaserad samverkan behöver finnas och utvecklas. Syftet är att uppnå miljö kvalitetsnormen för alla vattenförekomster både vad gäller yt- och grundvatten. I databasen VISS finns information om status och miljö kvalitetsnormer samt förslag till åtgärder för att god status i vattenförekomsterna ska kunna nås. Det har även lyfts behovet av att öka tillgängligheten och förståelsen i VISS som gör att man lättare uppfattar vilka problemen är i vattenmiljöerna.

Allmänt om samverkansforum

Från samtalen framkommer att samarbete är ett område som vi behöver förbättra. Problem med bristande samverkan kommer upp som hämmande faktorer i arbetet. Det finns olika orsaker som försvårar samverkan som hur styrning och uppföljning är utformad, intresse motsättningar, tids- och resursbrist samt bristande kontinuitet och kortsiktighet. Det leder till att vi lätt arbetar i stuprör där verksamheter, organisationer eller intressen har bristande kontakt. Detta kan skapa konflikter, ineffektivitet och leda till att nya problem uppstår när vi löser ett annat. För att vi ska kunna använda resurserna mer effektivt, lösa komplexa frågor och prioritera bättre behövs tid och utrymme för olika typer av samverkansforum där man exempelvis kan överbrygga gränser, dela kunskaper och finna lösningar.

Samverkansforum kan vara en plats för att:

- Få nya kunskaper och idéer
- Skapa samverkan/samarbete
- Få bättre helhetssyn
- Kunna prioritera
- Bygga nätverk och få nya kontakter
- Hitta nya lösningar

Figur 8. Samverkansforumets funktion. Deltagarna tar med sig tankar och frågor in i samverkansforumet. Frågor och tankar från forumet tas också med till de egna verksamheterna. Samtidigt utvecklas nätverk som underlättar kommunikation och samverkan mellan verksamheter och mellan samverkansmöten så att frågor blir lösta på ett bättre sätt med ett större helhetsperspektiv.

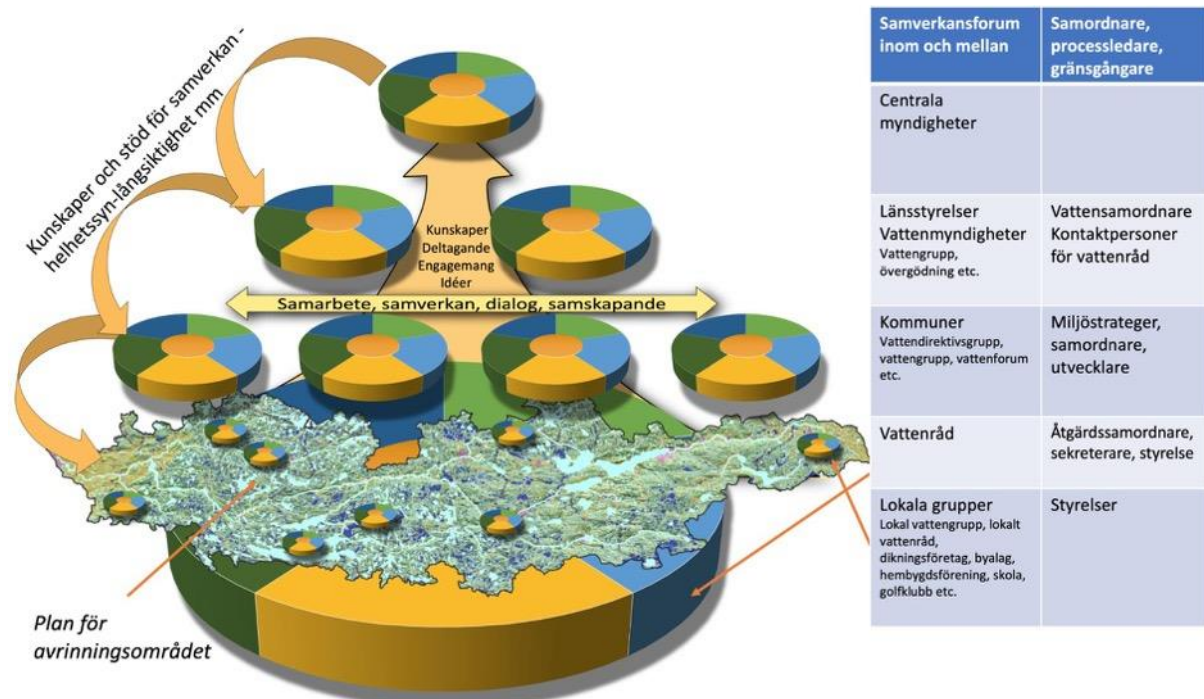
Samverkansforum på olika nivåer

Det är viktigt att erfarenheter från lokalt arbete sprids till en mer central nivå (Fig. 9). Detta kan bidra till att myndigheter får bättre kunskap om hur man exempelvis kan ge stöd till det lokala åtgärdsarbetet, ta fram föreskrifter, genomföra tillsyn och nå de mål som sätts upp.

Det behövs resurser, arbetssätt och förhållningssätt hos myndigheter som ger långsiktigt stöd åt lokal utveckling, mer självorganisering och samskapande processer tillsammans med lokala grupper och enskilda markägare eller verksamhetsutövare. Samtidigt ställer detta högre krav på demokratiskt arbetssätt och samverkan i lokalsamhällen så att starkare intressen inte tar överhand.

Det ställer även högre krav på helhetssyn och samarbete inom och mellan myndigheter. Myndigheter behöver ha fungerande samverkansprocesser, arbetssätt och förhållningssätt för att jobba effektivt, kunna prioritera och ta sig an angelägna frågor som dyker upp. Kommunerna och länsstyrelsen har exempelvis gränsöverbryggande funktioner mellan olika enheter som samverkansgrupper och personal som jobbar som strateger eller samordnare.

Vid frågor och idéer som uppstår i ett lokalt arbete behöver man också inom myndigheterna ha beredskap att föra vidare dessa till de som har kunskap och berörs av frågan så att dessa inte hamnar mellan stolarna.

Figur 9. Samverkan på olika nivåer från det lokala till det centrala. Likadana schematiska symboler för samverkansforum har använts på alla ställen. Sammansättningen och deras innehåll ser dock olika ut överallt. Upp-pilen visar att viktiga lokala kunskaper, idéer och behov förs uppåt i systemet samtidigt som stöd och kunskaper förs tillbaka åt andra hållet i en återkopplande rörelse.

Ett lokalt arbete som utvecklas kan även tydliggöra motsägelser mellan olika regler från olika myndigheter och administrativa svårigheter som bromsar arbete för bättre vatten. På sikt kan det genom politiken ge förändringar av lagar, regler, praxis och bidrag där det finns ett tydligt behov.

Att bygga upp ett bra och effektivt arbete tar många år. Det behövs kontinuitet och resurser för samverkan på alla nivåer. Det är därför viktigt med långsiktighet i form av finansiering, arbetssätt och strategi som stödjer arbetet.

Arbetssätt och förhållningssätt

För väl fungerande samverkansforum är det viktigt med tillit, vilket är en förutsättning för att ta sig an komplexa och svåra frågor tillsammans. Förhållningssätt som öppenhet, lyssnande och ömsesidig dialog är nödvändigt för detta. När alla får komma till tals och alla tankar är välkomna kan samarbete och kreativitet öka. Genom återkommande gemensamma reflektioner kring hur möten och aktiviteter har varit utvecklas kunskap och omdöme som kan användas för att utveckla förhållningssätt och arbetssätt. När man sätter ord på viktiga saker och får möjlighet att lyssna på varandras upplevelser ökar både kunskap och förståelse. Detta är en lärandeprocess där frågor och kunskaper kan utvecklas i samtal och där kommuner, vattenråd, länsstyrelse och lokalsamhällen deltar.

Vattenrådet kan bidra med arbetssätt och förhållningssätt för dialog som kan underlätta samverkan både för lokala grupper, inom kommuner och mellan aktörer inom området. Förslag på arbetssätt som stödjer förhållningssätt för lokal samverkan kring vatten har beskrivits och föreslagits i Water Co-Governance <http://www.havochvatten.se/verktygvatten>. Inom MUSA-projektet har vi använt flera av dessa arbetssätt som exempelvis tankeinventering, att skapa gemensam agenda och reflektionsrunda.

Behov av samordnare och processledare

Det går inte nog betona vikten av att någon har tid och möjlighet att arbeta för att samordna och stödja samverkan. Samordnare och processledare behövs för att ge stöd med förhållningssätt som bidrar till dialog med ett tillitsfullt klimat. Eftersom processen behöver vara öppen för att kunna anpassas till lokala förutsättningar och förändringar över tid, blir processledningen extra viktig som en stabilitet, för en röd tråd och sammanhang arbetet.

Det behövs personer som kan stödja samverkan genom att bjuda in, föra samman aktörer och stödja nätverkande och dialog. Inom kommuner kan rollen exempelvis finnas hos miljöstrateger, hållbarhetsstrateger, folkhälsosamordnare eller landsbygdsutvecklare. I vattenråd kan det vara åtgärdssamordnare eller sekreterare. Inom länsstyrelser finns vattensamordnare eller liknande. Samordnare behöver ha mandat för en friare roll för att kunna knyta kontakter och samverka sektorsövergripande och mellan olika aktörer (Gränsgångare, Ernits 2018). Ofta kan rollen vara svår där man arbetar med ett brett nätverk med markägare, kommuner och myndigheter. Det är därför bra att arbeta tillsammans i en grupp för stöd och för att kunna bolla tankar.

C. Genomförande

Vad kan vi börja med och vad pågår redan?

Vid möte nummer 5, den 27 januari 2023, diskuterades genomförandet av idéer och aktiviteter som kommit fram under processen. Detta motsvarar B och C i Figur 4. Ett antal idéer om vad man kan sätta i gång med listades. Många av dessa saker gjordes redan på olika platser eller i vattenrådet medan andra var nya. Värdet av olika aktiviteter blev klarare.

Aktiviteterna berör på olika sätt kommunerna, länsstyrelsen eller vattenrådet och kan vara stöd för den lokala nivån med markägare och lokala vattengrupper.

Det är viktigt att senare utvärdera och se hur de olika aktiviteterna utvecklas, vad de innebär och vad de leder vidare till.

Kommunalt

- En intern **kommunal samverkansgrupp (vattendirektivgrupp)** har funnits i en kommun sedan tidigare. Interna samverkansgrupper (tillfälliga eller fortlöpande) har bildats i ytterligare två kommuner under 2022 (Se Bilaga 3).
- Ett **kommunalt vattenforum** för kommunen och andra externa organisationer har funnits i en av kommunerna sedan tidigare (Se Bilaga 3).
- Förbättrad vattenförvaltning i kommunen, ökad samverkan mellan olika kommunala arbetsområden och avrinningsområdesperspektiv i ÖP:n är några saker som kan utvecklas genom kommunala vattengrupper.

Länsstyrelser

- Länsstyrelsen i Halland har under 2023 besökt kommunerna i länet för samtal om det nya åtgärdsprogrammet för vatten.
- **Träffar med utbildning/dialog med tjänstepersoner** i respektive kommun om vattenförvaltning och samverkan sker. Länsstyrelsen bjuder exempelvis in kommuner till **temamöten** om aktuella frågor som man behöver mer kunskap om eller samtala med varandra om. Man har haft olika webinarium, miljömålkonferens och möten om statusklassning, åtgärdsprogram och LOVA/LONA.
- Pågående MUSA-process sker i Västra Götalands länsstyrelse för ökad samverkan internt kring övergödning.

Vattenråd

- **Kartläggning av avrinningsområdet** har skett och pågår. För att få kunskap om var åtgärder bör prioriteras har det gjorts [biotopkarteringar](#) av vattendragen. Det pågår [inventeringar av dikade våtmarker](#) i skog i fem kommuner för att i samverkan med markägare genomföra återvätningar av dikade våtmarker. Båda karteringarna bekostas av LOVA-medel.
- Det ska tas fram **kommunrapporter** för respektive kommun om kartläggningar och status för vattenförekomsterna. Åtgärdssamordnaren tar fram dessa i samverkan

med tjänstepersoner på kommuner och med länsstyrelse för att få med viktig information och kunskaper.

- Det har genomförts **Information och frågestund i politiska församlingar** i sex kommuner under 2022-2023. Det har handlat om vattenrådet och dess verksamhet samt möjligheterna med samverkan inom avrinningsområdet. Det finns politiska representanter i vattenrådet men samtidigt ett behov av att informera och få kontakt med en bredare politisk församling. Då kommunerna betalar till både samordnad recipientkontroll och vattenråd är det viktigt att förmedla vad verksamheterna innebär och bidrar till.

En [bildpresentation](#) på 20-25 minuter togs fram som används vid föredragningar för kommunfullmäktige, kommunstyrelser eller dess arbetsutskott. Planering av föredragningarna har gjorts med berörda tjänstepersoner i kommunens vattengrupp, kommunekolog eller miljöstrateg. Ofta har dessa eller politiska representanter i vattenrådet inlett och/eller avslutat. Detta skapar en tydligare bild av det pågående samarbetet mellan vattenråd och det kommunala arbetet med vatten. Intresset har varit stort och det har märkts ett stort behov av informationen. Träffarna har lett till värdefulla frågestunder, ofta på 20 minuter. Frågorna har berört allt från övergripande frågor om vattenråd, vattenförvaltning och samarbeten till frågor om specifika typer av åtgärder eller problem. I samtliga fall har intresset varit stort, det har väckt engagemang och man har även uttryckt en tacksamhet över att få reda på mer om vattenrådet och vad det gör.

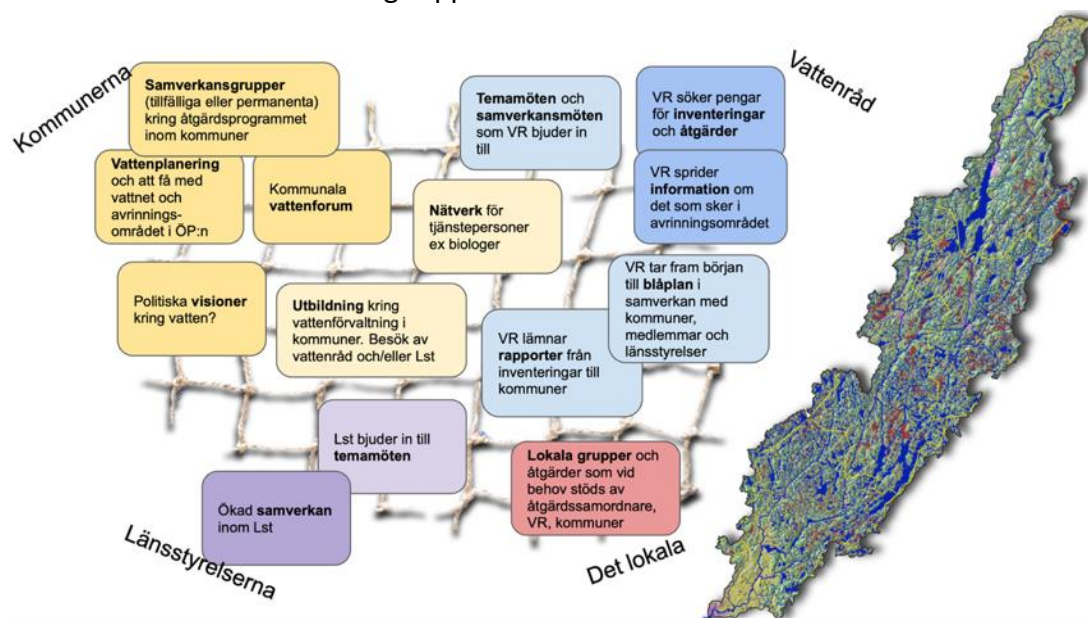
- Det har skett träffar med en **tjänstemannagrupp** (miljö, plan, teknik) och två **vattengrupper** i kommuner om vad man kan samverka om, kunskapsutbyte, provtagning, samordnad recipientkontroll, projekt och ansökningar om medel.
- Tre digitala **nätverksmöten för kommunekologer/miljöstrateger** från avrinningsområdets kommuner har genomförts. Dessa kan handla om gemensamma projekt, åtgärder eller tillsyn, erfarenhetsutbyte, remisser eller andra aktiviteter.
- Framtagande av **plan/helhetsbild för avrinningsområdet** kan ske i samverkan med lokala grupper/organisationer, kommuner och länsstyrelser. Planen ger en förståelse för vattensystemet fungerar som helhet: vilka värden, problem och potential som finns i de olika delarna av avrinningsområdet. Kommunerna är de som har ansvar för att genomföra planering inom kommunen och tillsammans med andra kommuner. Vattenrådet kan vara ett forum för samverkan kring planen. Planen för avrinningsområdet kan vara hjälp för kommuner och att genomföra sin kommunala planering och samverka med andra kommuner. Planen kan även vara stöd och inspiration för lokala grupper och markägare att genomföra åtgärder.
- **Bidrag har sökts för projekt** som kan vara till nytta för kommunerna. Det kan ske i samverkan med kommuner och vattenrådet eller en kommun kan stå som huvudman. Tidigare projekt för karteringar och åtgärder har beviljats och fler bidrag kan sökas i samverkan med kommuner, exempelvis via LOVA, LONA, Fiskevårdsmedel och Bra Miljövals-fonden. Exempelvis har en kommun sökt pengar i

samverkan med vattenrådet för kartering av 1500 våtmarker i skog för återvätning i fem kommuner.

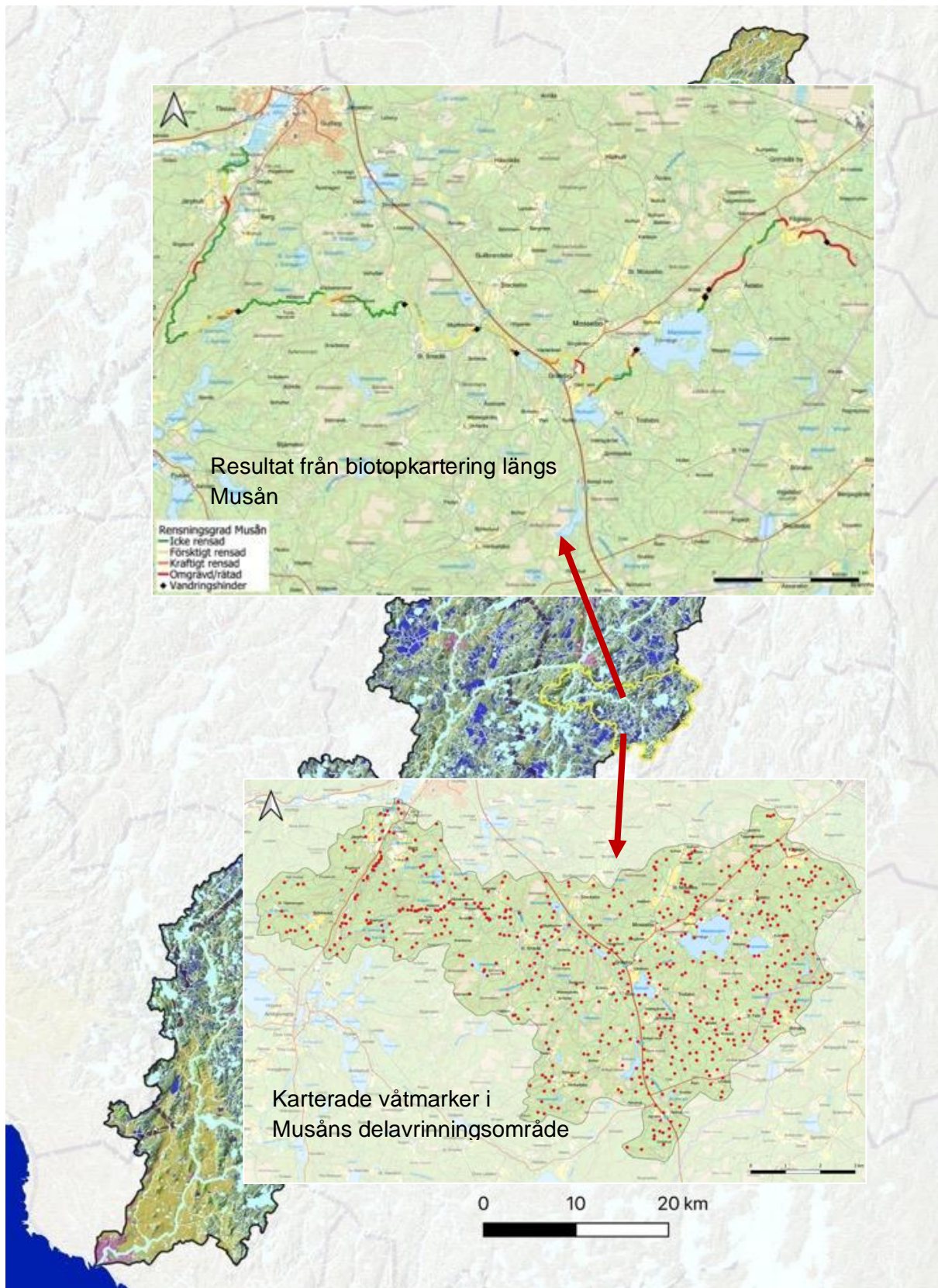
- **Hjälp till och samverkan med lokala grupper/markägare** i form av vattendragsvandringar, inventeringar, ansökningar mm har skett. Detta har tidigare gjorts tillsammans med byalag, lokala vattengrupper, dikningsföretag och golfklubb.
- **Temamöten/dialogmöten/vattendagar** kring olika frågor för att utbyta erfarenheter och idéer, utveckla nätverk och skapa samverkan har skett. Tidigare temamöten och dialogmöten har handlat om dagvatten, vattenbrist, vattenkraft och biologisk mångfald samt Blå hälsa. I vattenrådet har det även gjorts workshopar för att utveckla visioner och arbetsområden tillsammans.

En vattendag med tema skog och vatten och kring olika åtgärder i Musåns delavrinningsområde genomfördes i oktober 2023 (Fig. 11 och 12). Dagen samarrangerades med Tranemo kommun, Vattenmyndigheten Västerhavet, Södra, Skogsstyrelsen och vattenrådet. Intresset var mycket stort och det deltog 70 personer med markägare, politiker, tjänstepersoner från kommuner och länsstyrelse samt personer från vattenråd. Dagen var mycket uppskattad och gav inspiration till åtgärder, mer kunskap och samverkan.

- **Information och kunskap sprids** om vad som händer i avrinningsområdet görs genom en hemsida, Facebook-grupp och mailutskick.
- En **kontaktlista** till politiker och tjänstepersoner i kommuner samt vattenrådets medlemmar hålls kontinuerligt uppdaterad.

Figur 10. Exempel på några av de aktiviteter som utkristalliserats under processens gång och som berör samverkan inom avrinningsområdet. De olika färgerna i rutorna är ett försök att åskådliggöra olika roller att genomföra aktiviteterna (kommuner, vattenråd, länsstyrelser eller det lokala). Aktiviteterna hänger samman och interagerar med varandra i komplexa nätverk. (Bilden är tagen ur tvågrupps gemensamma arbetsdokument.)

Figur 11: Musåns delavrinningsområde i Ätrons avrinningsområde samt resultat från biotopkartering och karterade våtmarker som redovisades under vattendagen vid Musån.

Figur 12. Vattendagen vid Musån. Under dagen fick deltagarna i grupper besöka olika stationer för att titta på och prata om: Skogsbruk vid vatten, biotopvård i vattendrag, återvätning av våtmarker, kalkning, elfiske och bottenfaunaundersökning samt samverkan. Det breda innehållet gjordes möjligt genom samarrangemang med Södra, Skogsstyrelse, Tranemo kommun, Vattenmyndigheten Västerhavet och Ätråns vattenråd. Dagen gav tillfälle till inspirerande samtal och nätverkande.

D. Utvärdering

Några reflektioner efter möten

I slutet av möten har det ibland skett en reflektionsrunda där alla berättat hur man upplevt processen och det som gjorts på mötet. Arbetet har börjat trevande och processen har fått leta sig fram vilket också märks bland reflektionerna. Efterhand har inspirationen ökat.

Reflektioner från tvärgruppen efter möten

9 september

- Det är fortfarande diffust vad målet är. Det är olika nivåer av mål. Vi är på olika nivåer. Vad är resultatet av mötet? Vad är slutresultatet?
- Det är lite för långt mellan träffarna, hinner glömma av och tar tid att komma in i det igen.
- Behöver arbeta mer utifrån konkreta frågor.
- Samtalet behöver få ta tid, samtidigt har folk svårt att få tid.
- Bra att få tid att fundera på visionerna. Bra att sätta ord på det.
- Samtalen är intressanta och viktiga.
- Det har gett en tanke om att ordna kommunbiologträffar i avrinningsområdet.
- Ska ta tag i idén till att skapa tvärvattengrupp inom kommunen.

19 oktober

- Det blir konkretare.
- Ser det tydligare.
- Det går framåt.
- Har lärt mig från kommunerna.
- Känns bra.

17 november

- Inspiration.
- Givande att ha ett diskussionsforum.
- Från projektet mynnar det ut i samverkan.
- Jätteintressant att koppla till åtgärdsprogrammet.
- Ger uppslag.
- Intressant att gå igenom tabellerna.
- Intressant att se vilket håll det tar vägen.
- Det blir konkreta saker som biologträffar.
- Stegvis mot konkretisering.
- Intressant att höra olika tankar.
- Spännande och trevligt att träffas.
- Ett samverkansforum.

Uppföljning av vattendagen och avstämning av MUSA-processen

Den 9/12 genomfördes även ett digitalt uppföljningsmöte av vattendagen i maj 2022. Vid mötet med ett 20-tal deltagare berättade vattenrådet, länsstyrelsen och en kommun om vad som hänt i det gemensamma projektet och i den egna organisationen efter vattendagen. De tankar som kom upp sammanställdes i ett online-dokument.

Sammanfattning ses i Bilaga 4.

Tankar om fortsatt process

Som nämndes i början av rapporten är MUSA en del i en pågående process i vattenrådet. Vissa aktiviteter som framkommit pågick redan innan MUSA, andra påbörjades under processen medan ytterligare andra återstår. Lärandeprocessen kommer på så sätt att fortsätta och nya idéer kommer att utvecklas.

Något som framkommit är att det från många håll finns en önskan om större samverkan och samarbete. Brist på tid och resurser är dock en av de största utmaningarna. Det finns mycket kompetenser inom exempelvis kommunerna men det saknas ofta tid för att samverka. Vi behöver ta tid för detta för en bättre helhetssyn, för att kunna bli effektivare, göra rätt saker, utveckla nätverk, finna roller och kunna prioritera. Det kan behövas en eller flera resurser som kan driva frågan kring samverkan långsiktigt. En fortsatt fråga är också hur vi kan hitta ett effektivare sätt att samverka på? Det kan handla om upplägg på möten och utveckling av nätverk. Det kan också handla om digitala hjälpmedel som en gemensam hub där man hittar eller lämnar information som berör avrinningsområdet (kanske genom vattenrådets hemsida).

Arbetet med MUSA har varit inspirerande och lärorikt. Det har lett till idéer och aktiviteter redan under processens gång. Förhoppningsvis kan MUSA vara inspiration även för andra. Arbetssättet kan utvecklas vidare genom idéer och erfarenheter från processer i andra vattenråd och anpassas till de egna förutsättningarna.

I andra sammanhang som i andra vattenorganisationer, kommuner och myndigheter sker liknande utveckling av samverkansprocesser. Ett exempel är de tre pilotområden inom [Ekosystembaserad havsförvaltning \(EBHF\)](#) där man arbetar med bred samverkan kring havsrelaterade frågor. Genom att jämföra och utbyta tankar kring det som kommer fram i olika sammanhang kan processerna stärkas, gemensamma nyckelfaktorer tydliggöras och den kunskap som utvecklas få större tyngd. Det kan också gemensamt peka på viktiga förändringar som behövs inom övergripande nivåer för att arbetet på både lokal nivå och systemnivå ska bli bättre.

Referenser

Ernits, H. 2018. [Omgiven av Grängångare - Framväxten av nya samverkansroller i offentlig sektor](#). Rapport från Innovationsplattform Borås.

Greppa näringen. 2018. [Att starta upp och jobba med vattendragsgrupper – en metodbeskrivning](#).

Havs- och vattenmyndighetens. 2020. [Samverkan vid lokalt åtgärdsarbete](#)

Havs- och vattenmyndighetens. 2020. [Verktyg för lokal samverkan kring vatten](#)

Havs- och vattenmyndigheten. 2022. [Ekosystembaserad havsförvaltning](#).

Nolbrant, P. 2020. [Lokal samverkan och medskapande arbetssätt för bättre vatten](#) - Resultat och tankar från projektet Water Co-Governance i Sverige. Rapport 2020:6. Vattenmyndigheten Västerhavet och Havs- och vattenmyndigheten.

Olsson, J. A., Jonsson, A. Andersson, L & Arheimer, B. 2008. [Från vattendragsgrupp till lokal åtgärdsplan mot övergödning](#). LRF, LUCSUS, Linköpings Universitet, SMHI.

Prutzer, M. 2020. [Lokal samverkan i vattenförvaltningen med vattenråden i fokus](#). Utvärdering av projektet Water-Co Governance i Sverige. Rapport 2020:7. Vattenmyndigheten Västerhavet och Havs- och vattenmyndigheten.

Prutzer, M., Morf, A., Nolbrant, P. 2021. [Social Learning: Methods Matter but Facilitation and Supportive Context Are Key](#)—Insights from Water Governance in Sweden. Water 2021, 13,2335.

Regeringskansliet. 2016. [Låt fler forma framtiden!](#) SOU 2016:5. Kulturdepartementet.

Sannum, M. & Nolbrant, P. 2018. [Vision och handling](#) - utvärdering och analys av det lokala Agenda 21-arbetet Elva byar i Svenljunga samt förslag till arbetsmodell för lokal hållbarhet. Studieförbundet Vuxenskolan.

Vattenmyndigheten Västerhavet. 2022. [Åtgärdsprogram för vatten i Västerhavets vattendistrikt 2022-2027](#).

Bilaga 1. Tabell över processen i MUSA för Ätran

Aktivitet	Deltagare	Syfte/innehåll	Tidpunkt
1. Start av MUSA Planering av vattendag	Svenljunga, Tranemo kommun, länsstyrelsen VG, vattenrådet 6 personer (tjänstepersoner, åtgärdssamordnare)	Hur startar vi MUSA-processen? Det mynnar ut i en idé om gemensam utedag vid Simmesjön på gränsen mellan Tranemo och Svenljunga.	Vintern 2021-22
2. Information om MUSA i kommunstyrelser (ca 40 politiker) i två kommuner	Svenljunga, Tranemo kommun, vattenrådet 3 personer (kommuntjänstepersoner, åtgärdssamordnare)	Förankring, information, inspiration, inbjudan till vattendagen vid Simmesjön	Dec 2021 och april 2022
3. Vattendag vid Simmesjön	Bred inbjudan 37 personer: Politiker, tjänstepersoner, markägare från kommuner, länsstyrelse, vattenråd och lokalt.	<i>Information och frågor vid fyra stationer kring vattenarbete:</i> <ul style="list-style-type: none"> • I kommunerna • På länsstyrelsen och vattenmyndigheten • I vattenrådet • Lokalt på platsen <i>Workshop enskilt och i grupper.</i> <i>Frågeställningar:</i> <ul style="list-style-type: none"> • Vad tycker jag är de viktigaste frågorna kring vatten? • Vad vill jag ska förbättras: Inom min egen verksamhet eller i samarbetet med andra 	Maj 2022
4. Sammanställning och utskick av resultat		Återkoppling för att få en helhetsbild och som underlag för den fortsatta processen.	Maj 2022
5. Fem möten med tvärgrupp (4 digitala möten och 1 fysiskt)	9 tjänstepersoner: Ulricehamns, Tranemo, Svenljunga, Falkenbergs kommun. Länsstyrelsen Västra Götaland och Halland samt vattenråd.	Workshoppar kring kommunernas egna men samtidigt gemensamma behov och frågor kring vatten. Syftet har varit att ta fram en modell för samverkan och förslag till aktiviteter. En framväxande process i ett gemensamt online-dokument där alla kunnat skriva.	Feb-nov 2022
6. Uppföljning av vattendagen (digitalt möte)	Bred inbjudan: vattenråd och deltagare på vattendagen. Cirka 20 personer	Samtal och tankar kring det förslag till modell och aktiviteter tvärgruppen tagit fram.	Dec 2022

7. Fortsatta möten med tvärgruppen (5 digitala).		Framtagning av rapport som beskriver arbetet. Planering av aktiviteter	Jan–juni 2023
7. Genomförande av aktiviteter		<ul style="list-style-type: none"> -Kommunala tvärgrupper/vattenforum (pågående och nystartade) -Nätverksträffar för biologer/miljöstrateger (3 träffar t o m sep) -Vattenråd överlämnar rapporter med inventeringsresultat mm till kommunerna -Vattenrådsbesök i politiska församlingar för att berätta om vattenråd och samverkan (6 kommuner t o m aug.) -Vattenrådsbesök i tjänstemannagrupper för att berätta om vattenråd och samverkan (1 kommun t o m aug.) -Lst-besök hos kommuner (om åtgärdsprogrammet) Vattendag (Musån) för alla kommuner och intresserade den 29/9. 	2023

Bilaga 2. Tabell för konkretisering resultat

	Vad samverka om? Hur ofta?	Deltagare?	Syfte? Roll?	Sam- ordnare?	Finan- siering	Arbets- /förhållnings sätt	Något att börja med?
1. Samverkans- forum inom kommuner	<p>- Vattenförvaltningens åtgärdsprogram, kommunernas uppdrag</p> <p>- Vattjänstplan/VA-plan - dricksvatten och vattenskyddsområde, dagvatten, spillvatten</p> <p>- Fysisk planering, tex ÖP</p> <p>- Tillsyn enligt miljöbalken</p> <p>Övrigt aktuella vattenfrågor: remisser, turism, skolan, folkhälsan.</p> <p>Även näringslivsfrågor, landsbygdsutveckling?</p> <p><i>Öp-framtagandet i kommunerna är viktigt: Få med vattnet i dessa. Blåplan? Kommer vattenrådet in i detta? Även arbete med planering för grön infrastruktur. Åtgärd 1 till kommuner och lst: inte något nytt dokument utan handlar om att införa processer.</i></p>	<p>-Kommunekolog</p> <p>-Miljöstrateg</p> <p>-VA-ingenjör/ VA-enhet</p> <p>-Miljöinspektör</p> <p>-Detaljplane-handläggare</p> <p>-Samhällsplanerare</p> <p>-Förvaltare gata och allmän platsmark - dagvatten</p> <p><i>Kommer vattenrådet in i detta? (ÖP-Blåplan)</i></p>	<p>Vattenförvaltningens åtgärdsprogram hålls levande genom att vi arbetar aktivt över året med frågorna och uppdaterar berörda tjänstepersoner vad som sker i kommunen.</p>	Miljöstrateg?			<p>- Samverkansgruppp i kommuner kring åtgärdsprogram / vattenfrågor (tillfällig eller permanent)</p> <p>-Utbildning - besök av vattenrådet/ åtgärdssamordnare (en eller flera kn tillsammans)</p> <p>- Politisk nivå: Vad ska vi ha vattnet till? Politiska visioner. Vad driver kommunen?</p>
2. Samverkans- forum mellan kommuner/lst inom avro	<p>Mellan kommuner, olika frågor som:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Tillsyn MB ● Dricksvattenförsörjning ● Åtgärdsrioritering ● Fisketurism ● Kalkning ● Miljö. <p>Länsstyrelsen kan arbeta tematiskt (tex med tillsynsvägledning). Rätt tid i olika processer, för att tiden ska räcka till.</p> <p>Kräver samverkan inom lst: Landsbygd, miljö, kulturmiljö, markavvattningsfrågor?</p>	<p>Kommuner</p> <p>Länsstyrelser</p> <p>Vattenråd</p>	<p>Länsstyrelsen har överblick och kan bidra med prioriteringar inom kommuner, avrinningsområden, vattenråd.</p> <p>Hur när kommunerna Lst? - Länsstyrelsens beredningssektariat, alt. växel.</p> <p>-Kommunansvariga på Lst.</p> <p>-Vattenrådets kontaktpersoner på Lst</p> <p><i>Samverkan är när man har samma mål men har olika roller. (Samverkan mellan lst och kommun)</i></p>	<p>Länsstyrelsens beredningssektariat skulle kunna sammankalla berörda från lst och kommuner avrinningsområdesvis.</p> <p>Vattenråden kan sammankalla och vara plattform för mer konkreta åtgärdsplaner => Gör det lättare för kommunen att samla sig</p>		<p>Det är en rörlighet i den struktur hur man gör - Behöver utveckla ett omdöme, förhållningssätt - det är mycket tyst kunskap Att komma ut - hjälp att konkretisera</p>	<p>- Samverkan/tema- möten/utbildning som VR eller Lst kallar till -Nätverk med biologer mfl -Lst Halland besöker kommuner -Lst VG samverkan mellan avdelningar Mellankommunal kommunikationsinsats</p> <p><i>Tillsyn inom avro: Skicka önskemål till JV om kurser. Vattendragsvandring /busstur.</i></p>
3. Samverkan miljöinsp./ kommun- biologer	<p>-Remisser</p> <p>-Tillsynsprojekt</p> <p>-Naturvårdsprojekt</p>	<p>-Kommunekologer</p> <p>-Miljöstrateger</p> <p>-Åtgärdssamordnare</p> <p>- Naturvårdshandläggare</p> <p>-Miljöinspektörer</p>	<p>Diskutera gemensamma projekt och skapa samsyn inom avro. Remisser.</p>	<p>Åtgärdssamordnare - vattenrådet - sammankallande</p>	<p>Varje organisation står för sina egna kostnader</p>	<p>Skicka ut dagordning innan, så att deltagarna kan komma med inspel.</p>	<p>-Det varje kommun jobbar med.</p> <p>-Första träff i vår.</p>
4. Vattenrådet	<p>God status i avrinningsområdets vatten</p> <p><i>Syfte med avro? Har tidigare funnits: vision Åtradalsleden, Slow valley Nu återigen vision för Åtradalen, kopplar ex till turism, vattenskydd mm. Åtgärdsprogram</i></p>	<p>-Kommuner</p> <p>- Politiska representanter</p> <p>-Tjänstepersoner som stöd</p> <p>-Företag</p> <p>-Lokala föreningar</p> <p>-Intresseorg.</p> <p>-Markägare</p> <p>-Lst-kontaktpersoner</p>	<p>-Bidra till helhet-överblick: Avrinningsområdet.</p> <p>-Bjuda in till möten: Mötesplats för samverkan och kunskapsuppbyggnad</p> <p>-Kan vara hjälp att söka bidrag mm för projekt som rör fler kommuner</p> <p>-Kan skapa en plan/strategi för avrinningsområdet</p> <p>-Bredda perspektiven</p> <p>-Bidra med arbetssätt för deltagande, dialog och samverkan</p>	<p>-Åtgärds-samordnare</p> <p>-Styrelse</p>	<p>Kommuner</p> <p>Företag</p> <p>Medlemmar</p>	<p>-Öppen inbjudan att delta</p> <p>-Neutral mötesplats</p> <p>-Dialog</p> <p>-Bygga tillit</p>	<p>-Åtrons VR gjorda/ pågående arbete: Temadagar, lokala vattengrupper, inventeringar, åtgärder mm -Sprida information om det som sker</p> <p>- Inventeringsresultat till kommuner (biotopkartering, våtmarker för återvätning)</p> <p>-Kommunbesök -Kommunala</p>

							nätverksträffar -Början till plan
5. Lokala grupper	-Lokalt vattenarbete och åtgärder -Inventering och kunskapsuppbyggnad -Lokal plan	-Lokala vattengrupper -Markägare -Dikningsföretag -Byalag, samhällsföreningar -Hembygdsföreningar -Fiskevårdsområden -Företag t ex vattenkraft -Skolor	-Lokala grupper driver den lokala utvecklingen. -Här finns helhetsperspektiv och kunskap kopplat till den lokala platsen.	-Lokal vattengrupp - Dikningsföretag -Byalag, Samhällsförening - Fiskevårdsområde	Ideell tid Bidrag	-Lokala mötesplatser -Stöttning från kommuner och vattenråd -Dialog -Öppenhet	-Lokalt vattenråd Sannarpsån -Ålvsereds byalag -Kinds Golfklubb -Vartofta (dikningsföretag) -Åtgärder t ex vid vandringshinder
6. Plan för avrinningsområdet	Få med aro och haroperspektiven i ÖP-sammanhanget "Alternativ" åtgärdsprogram	Kan vattenrådet delta i uppdateringen av ÖP:n kring just haroperspektivet för alla berörda kommuner? Kommande rapport från rådet med insatser från åtgärdssamordnarna blir viktigt underlag - vad vill kommunerna kunna använda en sådan rapport till? Kommunen behöver stöd i att kunna se haro:t och Kn roll i haro:t i olika frågor. Länsstyrelsen bidrar i processen/rapporten?	Plan för tjänstepersoner men även för politiker. som även riktar sig mot politisk nivå - kan på sikt ge finansiella resurser för mellankommunala frågor och processer + förankring av det mellankommunala som behöver ske mer på handläggarnivå. Vilken roll kan kommunen spela? Vad kan kommunen göra? Vad finns med i kommunens planer redan? Man får nya idéer och justera befintliga idéer <i>Ev tillägg till ÖP m fördjupad info (Vattenrådet roll? Visa på arots värden) Strategiskt viktigt för att få handläggare att ta in det perspektivet långsiktigt. Ger möjlighet att beskriva (frågor/beslut) vad som kan få effekt ur aroperspektiv. Visar behov att prioritera upp. Länk i VISS till planen</i> Ex på lokala åtgärdsplaner : 1. Göteborgs Stads åtgärdsplan för god vattenstatus 2022-2027 Remissversion (goteborg.se) (se sid 32 om Lokala AP som Gbg stad håller på att ta fram just nu) 2. https://www.molindal.se/download/aci/18_503a327618288d0e1529cad1166090b213330/atgardsprogram_kalleredsbacken.pdf	Vattenrådet är samordnare. Samordnar processen.		Formulera, tydligt, konkret, pedagogiskt Klickbar karta ?- uppdaterar vad som är gjort	-Vattenrådets inventeringar och VISS är början till en plan -Inventeringsresultat lämnas i kommunrapporter -Finns polygonen för haro/delaro inlagd i kommunens karttjänst? Annars lägga in?
7. Vatten-direktivet Vattenförvaltningen, VISS	Förvaltningscykeln	Samråd med kommuner, Lst, vattenråd m fl	<i>Skönt stöd med ett åtgärdsprogram - allt förarbete är gjort - Det är antaget - vi kan inte säga nej</i>	Vatten-myndigheten		Samråd VISS Åtgärd 1 till kommuner och lst: inte något nytt dokument utan handlar om att införa processer	

Bilaga 3. Anteckningar från presentationer om kommunala vattengrupper

Två av kommunerna har sedan tidigare arbetat med olika typer av vattengrupper. Dessa berättade om gruppernas sammansättning och funktion.

Exempel från vattendirektivsgruppen i Falkenbergs kommun

Deltagare

- Kommunens VA-bolag (VD och miljöingenjör)
- Kommunstyrelseförvaltning (kommunekolog, VA-planerare)
- Miljö- och hälsoskydd (Miljö- och hälsoskyddschef, kommunekolog)
- Kultur-, fritid- och teknikförvaltning (verksamhetschef)

Uppdrag

- Arbeta för att nå god status i alla vatten med särskilt fokus på de vattenfrågor som vi löser bättre genom kommunövergripande samverkan.
- Samordna kommunens arbete med åtgärder enligt Åtgärdsprogram för Västerhavets vattendistrikt och Åtgärdsprogram för havsmiljön.
- Fungera som stöd för kommunens representanter i vattenråden.

Mandat

- Samordnare utsedd av kommunstyrelsen.
- Gruppen har inget eget mandat. Varje deltagare kommer med sitt mandat.
- Beslutar om sin budget och fördelar bidrag.
- Arbetsordning som anger:
 - Samordnare är sammankallande.
 - 5-6 träffar per år.
 - Bygger på det egna ansvaret.
 - Åtterrapporerar till KS.

Några saker gruppen arbetat med

- Utveckling av VA-planering
- Samverkan kring utsläpp av farliga ämnen
- Samordnat rapportering av åtgärdsprogrammet
- Initierat åtgärdssamordnare inom jordbruket
- Interna seminarier om dricksvatten
- Vattendagar för gymnasieelever och kommuninvånare
- Dialog med vattenrådsrepresentanter
- Initierat Kustvattenrådet.

Gruppen svarar inte på remisser men ibland pratar gruppen ihop sig om dessa. Gruppen gör att det finns ett färdigt nätverk och lättare att maila gruppen. Allt behöver inte lösas vid mötet. Ibland tar gruppen initiativ att lyfta frågor till KS.

Försöker inkludera blå infrastruktur, friluftsliv och biologisk mångfald.

I kommunen finns fyra vattenråd där kommunen representeras av förtroendevalda. Många frågor i vattenråden är inte rätt eller fel utan en mer politisk fråga om vilken väg man ska gå. Det finns även arbetsordning för de förtroendevalda i vattenråden. Tjänstepersoner deltar i t ex projekt och referensgrupper. Det är även bra att ha adjungerade tjänstepersoner i vattenråden för att lyssna av och kunna vara ett stöd.

Exempel från vattenforum i Ulricehamns kommun

Deltagare

- Miljöenheten
- Planenheten
- Miljöstrateg
- Ulricehamns energi
- Vattenråden
- Fiskevårdsområdesföreningarna
- LRF
- Markägare
- Alla som har varit intresserade har bjudits in till mötena.

Syfte och arbetssätt

- Utbyta information med varandra. Kommun berättar, vad vill ni med frågorna? Laget runt där man kan ta upp frågor.
- Bilda nätverk och prata med varandra.

Mandat

- Ingen budget eller provtagningsansvar.
- En form av samordning.
- Ett möte med underifrånperspektiv.
- Två möten per år.

Slutligen konstaterades det att förutsättningar ser olika ut i olika kommuner med att avsätta tid för vattengrupper. I mindre kommuner kan det vara lättare att skapa grupper vid behov som uppstår.

Vid mötet sammanfattades även gruppens arbete hittills. Det gruppen kommit fram till skulle presenteras och diskuteras på ett större möte för vattenrådet och alla som deltagit på vattendagen den 13 maj skulle genomföras i december.

Bilaga 4. Anteckningar från uppföljningsmöte av vattendagen i maj

Mötet skedde den 9/12 och var digitalt med ett 20-tal deltagare från vattenråd, länsstyrelse och kommuner.

Sammanfattning av tankar som kom upp vid mötet:

- Det är viktigt med samverkan.
 - Betydelsen av att få med en bredd av frågor i arbetet med vatten i ett tidigt skede genom att planera tillsammans. Man kan då också tydliggöra för medarbetare vad arbetet innebär. Frågan kring vatten är stor och bred och inte så lätt att få ihop.
 - De lokala grupperna och mötesplatserna som finns är viktiga att lyfta och stärka.
 - Bra att inkorporera frågor och få med det man behöver göra så att olika frågor kan samverka.
 - Samtalet om vatten är värdefullt både inom och mellan kommuner.
 - Begränsad tid i arbetet är en svårighet. Därför är samarbete viktigt.
 - Syftet med MUSA-projektet är att visa behovet av långsiktigt arbets sätt, att lyfta upp detta på högre nivåer.
- Att sammanställa relevanta underlag som tagits fram/finns för huvudavrinningsområdet och tillgängliggöra på lämpligt och användbart sätt, främst för kommuner är viktigt.
- Kommunintern dialog om vattenfrågorna, interna arbetsgrupper, uppstart av nya grupper samt återuppväcka gamla grupper behövs.
- Kommunnätverk inom avrinningsområdet. Få till nya eller återuppväck mellankommunala forum inom avrinningsområdet. Gemensamma verksamhetsfrågor, samordning, kunskapsutbyte/överföring, gemensam bild av läget
- Plan för avrinningsområdet. Möjligt att sammanställa utifrån olika uppdrag? Ej nödvändigtvis enbart ur vattenförvaltningsperspektiv. Synliggöra kopplingar till biologisk mångfald, rekreation, klimatanpassning?
- Gemensamt projekt och bidragsansökan utifrån större "vattensystemtänk". Effektivisering med nytta/tidsbesparing för flera kommuner samtidigt.
- Återkoppla. Kommunikation av vad som åstadkommit, nyttor, värdeökningar tillbaka till kommuner, rådets medlemmar, lokalnivån, myndigheter, politiker